

40 DNÍ S BIBLÍ 2025

Ve světle počátku

Gn 1-3

2. března – 20. dubna 2025

40 dní s Biblí 2025

Letos už po patnácté vás zveme ke společnému čtení Bible. Tentokrát následujeme tradici starověké církve a v předvelikonočním půstu otevřeme knihu Genesis. Zůstaneme ale jen u prvních tří kapitol.

Tři kapitoly začátku knihy Gn nepředstavují obsáhlou pasáž, jsou však textem obsahově hutným a nevyčerpatelně obsažným, jak dokazují dějiny a současnost výkladu. Také proto přistupuji k prologu Gn s bází, a ještě silněji než před jinými částmi Písma svatého tu pociťuji svou nedostatečnost. Text jsme pro tentokrát rozložili pouze do nedělních kázání (vypustili jsme programy pro biblické studium v týdnu), ale jelikož nechceme, aby zapadlo něco podstatného (resp. chceme, aby podstatného zapadlo co nejméně), protáhli jsme letošní akci na celé období předvelikonočního půstu, počínaje tedy už masopustní nedělí. Jako obvykle jsou součástí materiálu úvod do pojednávané knihy a vykladačské poznámky; nově najdete náměty ke kazatelské, příp. pastorační aplikaci, některé z pera kazatele Martina Kopa, kolegy z odboru pro vzdělávání (ke kázáním č. 1, 3, 7 a 8).

Už tradičně předkládáme také rozpis pro osobní denní čtení. Oddíly z různých částí Bible jsou zvoleny tak, aby doplňovaly texty Gn. Na oddíly z Gn 1, pojednávající o stvoření světa, navazuje čtení z Př 1-9, která vyučují, jak žít ve světě, který stvořil Bůh svou Moudrostí. Na kázání z Gn 2 o životě lidí v ráji naváže čtení Ježíšova Kázání na hoře z Mt 5-7, vyučování o spravedlivém životě ve světě. A příběhu Gn 3 o hříchu odpoví – to už od Květné neděle do Velkého Pátku a Neděle vzkříšení – perikopy evangelních pašijí, konkrétně Mk 11-16.

Ve světle počátku

Gn 1-3 jsou nejen začátkem Bible, ale takříkajíc Biblí v kostce, jakýmsi předznamenáním, jež udává tóninu Písma, předehtou, v níž náznakem zaznívají hlavní melodie biblické zvěsti. První kapitoly nezachycují jen děje dávno minulé; nýbrž jsou i mottem a nadpisem Bible. Na počátku Gn 1,1 zní hebrejsky *Berešit* – בְּרֵאשִׁית (*rešit* znamená *začátek, první, nejlepší*; kořen *róš* znamená *hlava*): nejde jen o počátky časové, ale také o *počáteční, primární, hlavní* věci. V Septuagintě, překladu Písma do řečtiny, který používali i apoštolové, zní zahájení prvního verše *En arché* - Ἐν ἀρχῇ: na počátku Písma jde o věci *archaické* či *archetypální, prastaré, ale dodnes aktuální, mocné*. Starokřesťanská latinská Vulgáta překládá *In principio*: v prologu Písma jde o *princiální* fakta, o *principy, východiska a trvale platná zadání a zaslíbení*.

Chceme Gn 1-3 číst právě takto: jako hlavní, archetypální, principiální text pro nás. Chceme sebe, církev, svět a Boží dílo zahlédnout v jejich světle - ve světle počátku. Vždyť právě na počátku Bůh řekl: *Bud' světlo. A bylo světlo.*

David Beňa

Oč tu nepůjde – o jediný výklad

Sluší hned povědět, oč v letošních materiálech – a asi ani v kázáních – příliš nepůjde. Ano, chceme pečlivě a s úctou naslouchat biblickým textům, jejich vyznění, větám, jednotlivým slovům! Nemůžeme se ale věnovat analýze vzniku těchto textů, hypotézám o jejich dějinném pozadí, ale ani sporům o správný výklad, natož o „jediný správný výklad“. Hledat přesný a užitečný výklad je náš stálý úkol! Ovšem tváří v tvář prosté kráse a tajuplné hloubce Gn 1-3 musíme vděčně uznat, že dobrých výkladů a aplikací existuje vícero.

A že tomu nikdy nebylo jinak! Jako příklad ať poslouží učitelé starověké církve. Máme dnes jiná kulturní východiska a jiné vědecké poznatky než lidé prvních staletí křesťanské éry, už tehdy však vedle sebe stály různé výklady. Někteří otcové chápali Gn 1 v „doslovném“ smyslu jako vyprávění o sedmi čtyřadvacetihodinových dnech (např. Basil, Ambrož). Jiní vykládali dny Gn 1 jako delší periody (Justin, Ireneus). Podle dalších nemůže být o časových úsecích řeč, svět včetně času v Gn 1 teprve vzniká; Gn 1 tito kazatelé vnímali jako vyprávění „děje“, který „proběhl“ naráz (Klement, Órigenés, Augustin).

Poučný je Augustin, asi nejdůležitější církevní otec latinského Západu (354 – 430). Otázkám stvoření věnuje celou poslední třetinu své duchovní autobiografie, dodnes čtených *Vyznání* (knihy 11-13). *In principio* z Gn 1,1 (doslova *V počátku*) nechápe časově, nýbrž kristologicky: to v *Kristu* stvořil Bůh nebe a zemi včetně času. Augustin pak diskutuje několik dobových výkladů a uznává, že neumí rozhodnout, který z nich je správný, ba vyznává, že správné jsou všechny, protože bohatství Písma je všechny umožňuje a protože ve své různosti mohou nasytit lidi různě duchovně zralé - pokud tedy tyto výklady vycházejí ze slov Písma a (!) pokud podporují vzájemnou lásku. Augustin varuje před dogmaticností, zvláště pokud výklad spočívá na dobovém vědeckém či filosofickém poznání, které se mění, zatímco slovo Písma přetrvává. Augustin napsal ke Gn 1 dva různé komentáře *ad litteram* („doslovné“), v závěru *Vyznání* však předkládá výklad alegorický - ve zprávě o stvoření nachází popis lidské spásy: stvoření i spasení spočívají ve stejném *Počátku*, v Kristu Ježíši.

Antičtí otcové se tedy ve výkladu mohli lišit, shodovali se ovšem v tom zásadním. Víceméně sdíleli dobové kosmologické představy; v opozici vůči některým náboženským či vědeckým naukám však zdůrazňovali, že svět není věčný - má počátek. Z Gn 1 vyvozovali přesvědčení, opět kontra-kulturní, že svět není božský a nutný, ale ani materialisticky náhodný, nýbrž je stvořený, závislý na suverénním rozhodnutí Stvořitele. Hmotný, změnám podléhající svět podle nich také není zlý, jak tehdy mnozí učili, nýbrž vzešel dobrý z dobré vůle Boží. Začátek Písma podle nich nereferuje jen o dávném počátku, nýbrž promlouvá aktuálně a umožňuje nacházet nové cesty v myšlenkových a morálních vírech doby.

Nebudeme se tu tedy pouštět do sporů o detailech či o hypotézách vzniku biblických textů, jakkoli jsou to otázky zajímavé a důležité; poctivý učitel se jim nevyhne. Zájemci o slovíčka, větnou skladbu, literární žánr anebo dějinné pozadí najdou informace v bohaté odborné literatuře, komentářové, úvodní i jiné (viz návrhy literatury na konci).

Oč tu půjde – o dnešek

Byli bychom rádi, aby četba Gn 1-3 a kázání, rozhovory a přemýšlení, které Písmo vypůsobí, směřovaly spíše do dneška. Jistě sem jaksí míří i kvalitní komentáře nebo bohatá teologická literatura (viz níže). Prvotní inspirací letošních 40 dní s Bibli jsou však kázání pronesená na tyto texty: povzbuzení a napomenutí, vhledy a zaslíbení, které v presu služby, pod tíhou všedních úkolů, pastoračních setkání a výuky načerpali z Gn 1-3 kazatelé - nebo i židovští rabíni - pro své sbory a obce, spolupracovníky či dorostence dnes a tady (viz také níže).

Právě kázání jde (má a smí jít) přímo k věci! Ne možná koncentrovaně – natož akademicky - ke zmíněným detailům sémantiky či gramatiky, dobového pozadí, rukopisných problémů či hermeneutických otázek; nýbrž k věci dneška: Jak sebe, svůj úkol ve světě, spásu, Boha zahlédneme ve světle Písma? Co primárního, archetypálního a principiálního nám Gn 1-3 říká k otázkám (a někdy příliš samozřejmým odpovědím) dneška, ke kulturním a technologickým trendům, k vědeckým poznatkům a otázkám doby, k přijímaným nebo problematizovaným hodnotám a módám, k politickým ideologiím současnosti? Co smíme a máme věřit, co dělat? Právě kázání – dialog mezi biblickým textem a dneškem – může jít k věci! Mnohé tak nutně zůstane – a smí zůstat - nedořešeno, nedořečeno, vůbec nevyřčeno, možná dokonce to či ono, co nás hodně zajímá: např. co ze světa Gn 1-3 prožíváme ještě dnes; jaký je literární žánr Gn 1; jak rozumět šesti dnům Gn 1; jak se Gn 1 rýmuje s vědeckým poznáním dneška; jak zní biblická nauka o stvoření, o mužích a ženách, manželství, hříchu? Kázání leccos z toho nedopoví a nepoví – a smí nedopovědět, nepovědět. Právě kázání ale může – s prorockou smělostí a augustinovskou přímostí - vynést z textu ten či onen poklad a vyslovit správné slovo pro dnešek.

Pobídkou tohoto očekávání - že zrovna při četbě a kázání je *slovo Boží živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč*, že je aktuální a činné v zápasech dneška (Žd 4,12; srov. 2Tm 3,16n) -, pobídkou tohoto očekávání a inspirací této důvěry je pro nás sama Bible! I v Bibli totiž stojí leccos, ne-li vše, ve světle počátku. Také bibliční pisatelé se ohlížejí k počátku, aby správně porozuměli svému dnešku. Stačí letmý pohled do konkordance! Např. Nestlé-Aland, standardní vědecké vydání řeckého Nového zákona, uvádí na šedesát novozákonních odkazů ke Gn 1-3. Stačí listovat: Odvoláním k počátku (Gn 1,26n; 2,24) rozhoduje Ježíš otázku rozvodu (Mt 19,3-9): *Jako muže a ženu je učinil... proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj*. Podobně se Ježíš dovolává Otcova stvořitelského díla - díla sobotním odpočinkem dovršeného a přerušeno, sobotou však neuzavřeného, naopak se nově otvírajícího (Gn 2,3) -, aby vysvětlil, proč uzdravuje nemocné i o sabatu, a právě o sabatu (J 5,16-19): *Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji*. Pavel se dovolává Gn 1, aby Athéňanům přiblížil neznámého Boha, neviditelného a dobrotivého Tvůrce, a přinesl jim evangelium o Kristu, soudci všech (Sk 17,23-31). Na pozadí neposlušnosti Adama a Evy (Gn 3,1-7) vysvětluje Pavel smutný, zmatený stav světa, propadlého Božímú soudu (Ř 1,18nn), Ježíšův příchod ke spáse (Ř 5,12nn; Fp 2,5-11), nebo také bohoslužebné řády (1Tm 2,11-15; 1K 11,2-16). Také světlo evangelia, jež osvěcuje srdce k víře v Krista, je srovnatelné, ne-li jaksí totožné se světlem, které na počátku zazářilo do tmy (2K 4,6; srov. Ef 5,8-14; J 12,35n). A když Matouš či Marek otvírají své evangelium slovy, která připomínají Gn – *Knihá rodu* (Mt 1,1: Gn 2,4) a *Počátek*

(Mk 1,1: Gn 1,1) -, pak jistě nejde o náhodu, nýbrž evangelisté píší takříkajíc novou Genesis, evangelium nového stvoření v Kristu. Či řečeno ještě jinak s evangelistou Janem: Kristem nejen začíná něco nového, nýbrž už to, o čem mluví Gn 1, je dění, v jehož centru stojí Ježíš (J 1,1-18; srov. 1J 1,1-5; Ko 1,15-20; Žd 1,1-3): *Na počátku bylo slovo... v něm byl život a život byl světlo lidí... tma je nepohltila... a slovo se stalo tělem*. Gn 1-3 ukazují dopředu, staví svět do svého světla: jsou slovem také o církvi a k církvi, slovem o Kristu, slovem Kristovým; a Kristus je v nich přítomný. A podobnou dynamiku ostatně vidíme už ve Starém zákoně, jak ukážeme ve výkladových poznámkách: nové události rozvíjejí počátek, žijí z moci počátku, jsou chápány ve světle počátku.

Chceme Gn 1-3 číst způsobem, jakým tyto kapitoly čte sama Bible: jako východisko a zadání, jako zaslíbení, jako pradávné, a přece překvapivě nové světlo pro každý dnešek i zítřek.

Úvod ke Gn – Gn jako úvod

A přece – či spíše právě proto – je potřeba předeslat aspoň několik poznámek ke knize Gn a jejím prvním kapitolám. Jakého druhu je jejich světlo?

V kánonu židovských rabínů nese první kniha Mojžíšova – a tedy první kniha rabínské *Tóry*, (Naučení), resp. *Zákona* (Mt 5,7; L 24,44; Ř 13,10 aj.) - **název** podle svého prvního slova: *Berešit, Na počátku*: Gn je knihou počátku a počátků. Čteme o počátku nebe a země a všeho, co je obývá, včetně lidstva (Gn 1-2). Dovídáme se o počátcích práce, řemesel a zemědělství, manželství, náboženství, oblečení, umění, měst, národů, práva, ale také o původu hříchu, smrti, násilí, mnohoženství, modloslužby, útlatku i Božích soudů (Gn 3-11). Gn líčí počátky lidu Izraele (Gn 12-50), vypráví o Božích smlouvách s praotci, o znamení obřízky (Gn 17), o příchodu Izraelovy rodiny do Egypta... Slovem: Gn chystá jeviště pro knihu Exodus a další knihy Mojžíšovy, ba pro Bibli vůbec: je představen širý svět i země zaslíbená, národy i národ vyvolený, zvláště ale Bůh – mocný Stvořitel, laskavý Pečovatel, přísný, a přece naslouchající Soudce, spolehlivý Ochránce lidu, Dárce smlouvy, Bůh živý a promlouvající.

Náš tradiční titul knihy, *Genesis*, navazuje na Septuagintu, řecký překlad, kde se zmíněné slovo – česky *narození, rod, rodokmen* – objevuje jako překlad hebrejského *toledót, rodopis* (Gn 2,4; 5,1; 6,9 ad.). Název tak asi odkazuje k dalšímu klíčovému motivu knihy: k častým rodokmenům (Gn 5, 10, 11, 25, 36), a zvláště k zázračným narozením dědiců z neplodných matek (Gn 20, 25, 29-30). Založení a zachování rodu – a to právě navzdory neplodnosti, mezilidskému sváru, smrti (Gn 11,26-30) - je tu Božím dílem, odpovídajícím dílu stvoření (srov. Ex 1,7.12; Iz 26; Ez 37; J 1,1-4.12n; Ř 4,16nn; 2K 5,17; Ko 1,15-20). Gn je knihou zrození a nových rození: dílo počátku není jen minulostí, nýbrž je základní a vyprošovanou, kýženou, z Boží milosti obnovovanou skutečností každé nové generace. Vždyť navzdory tmě a hříchu, smrti i Božím soudům (Gn 3,14-19; 6,5-7) vždycky znovu vzhází světlo nového dne (8,21n; 32,25nn), ukazuje se souš k životu (8,1-5; 12,7) a z Božího požehnání se rodí nový život (3,20; 9,1-7; 12,1-3; 21,1n). Jakoby se příběhy Gn 1- opakovaly 3 v různých obměnách a obtiskovaly se do skutečnosti světa. Jako by se svět stále ještě a vždy znovu směl „vyhřívát“ ve světle počátku.

Toto světlo počátku je ovšem tajuplně **podvojně**. Novodobá biblistika si všimla rozdílů mezi Gn 1 na jedné straně a Gn 2 na straně druhé. (Pozor! Zlom mezi kapitolami by se měl nacházet až mezi 2,3 a 2,4, případně 2,4a a 2,4b. Mluvíme-li tu tedy o „Gn 1“, pak vždy máme na mysli Gn 1,1 – 2,3; pod „Gn 2“ rozumíme Gn 2,4-25.) Neplatí jen, že Gn 2 organicky navazuje na Gn 1: takže v Gn 2 vidíme stejného Stvořitele při stejném díle, stejný svět pod jeho dobrou péčí, stejného člověka, muže a ženu - v Gn 2 jen z menšího odstupů, zblízka. Platí zároveň, že narážíme na zvláštní rozdíly: Stvořitel má v Gn 2 jméno (*JHVH – Hospodin*), zatímco v Gn 1 nesl jen obecné označení (*Elohim - Bůh*). V Gn 2 chybí časová určení, tak klíčová pro text Gn 1 s jeho sedmi dny. Mění se i způsob, jímž Stvořitel pracuje: v Gn 1 se vše řídí Božím slovem, Bůh mluví a věci tu - takřikajíc z ničeho (*ex nihilo*) - jsou a činí se, jak jim Boží slovo přikazuje; v Gn 2 Hospodin tvoří takřikajíc vlastníma rukama a používá k tomu dostupný pozemský materiál. Jako když hrnčíř tvaruje nádobu z hlíny, tak Bůh ze země *hněte* člověka a zvířata (2,7.19). Podobný sadaři, *vysazuje* zahradu (2,8). Jako chirurg uspává člověka, odebírá mu žebro – aby z něj jak stavitel *vybudoval* ženu – a otevřené místo uzavírá masem (2,21n). A jako židovský šiduch (dohazovač) či moderátor jakéhosi castingu *přivádí* k člověku zvířata a ženu, *aby viděl*, jak je člověk nazve a tak si vybere pomocníci (2,19.22n). Jako Stvořitel v Gn 2 pracuje, tak i člověk je v Gn 2 volán k práci (2,15), ne k vládě nad světem a nad tvory, jak je tomu v Gn 1, kde i Bůh kraluje svým slovem (1,26-28). Navíc se v Gn 2 lidský úkol netýká celého světa a tvorů vůbec, jak tomu bylo v Gn 1, nýbrž konkrétně jedné zahrady a stromů v ní. Ano, v Gn 2 se mění i místopis: zatímco v Gn 1 se pohybujeme po širém světě, ve všudypřítomné temnotě prapočátku, ve světle prvního dne, na souši, vlastně jakékoli a každé, pod hvězdami, mezi zvířaty moře, vzduchu i země, v Gn 2 se ocitáme na jednom určitém místě na východě, zvaném Eden, kde Bůh vysazuje zahradu a odkud vytékají čtyři řeky (nám známých i neznámých jmen), jež zavlažují země (rovněž nám známých i neznámých jmen), které – jako by nebylo dost zeměpisných detailů – poskytují suroviny a bohatství (2,8-15). Gn 2 také nezmiňuje některé z děl Gn 1 (den a noc, souš a moře, hvězdy, slunce), zato u zeleně, zvířete a člověka obrací pořadí jejich vzniku: Zeleň, v Gn 1 dílo čtvrtého dne, podle Gn 2 nemohla vzejít, dokud Bůh neuhnětl člověka, který by o zeleň pečoval (2,4n). Podobně i zvířata, v Gn 1 povolána k bytí šestého dne ještě před člověkem, jsou v Gn 2 *uhnětena* až v průběhu hledání pomoci pro člověka (2,18n) – detail, který se v překladech ztrácí. A ještě: zatímco v Gn 1 jsou muž a žena stvořeni zároveň, ke společnému úkolu (1,26-28), podle Gn 2 se žena objeví na scéně až poté, co Bůh řekne, že *není dobré, aby člověk* [zde tedy jen muž] *byl sám* (2,18nn) a potřebuje *pomoc sobě rovnou*. A hlavně: vedle Božího zplnomocnění a požehnání k životu z Gn 1 (1,22.28; 2,3) se v Gn 2 objevuje první Boží zákaz a s ním i první hrozba smrti (2,17). A na obzoru - či spíše přímo ve středu edenské zahrady - se z úst jednoho z Božích tvorů ozývá hlas svodu (3,1-5), a je následován lidskou neposlušností (3,6-13) a kletbami Božími, jež zasahují oblasti Bohem požehnané (3,14nn).

Jak **vysvětlit** tyto rozdíly Gn 1 a Gn 2? Biblická věda od 18. století přicházela s různými hypotézami o dvou pramenech, dvou tradicích, které tu prý poněkud neuměle – bez ohledu na rozdíly, ne-li rozpory - rostly dohromady. Starověká i středověká tradiční četba, podobně jako novověká konzervativní biblistika právem zdůrazňuje organické **propojení** obou kapitol a v Gn 2 nachází detailní pohled, resp. jiný, doplňující úhel pohledu, pozemský úhel pohledu

na dílo z Gn 1. A přece jsou rozdíly mezi oběma kapitolami neoddiskutovatelné a podle všeho záměrné, ne neumělé, naopak umělecky promyšlené. Jako bychom před očima měli další, resp. vůbec první a tedy jaksi programový příklad biblické plurality! Novému zákonu např. nestačí jediný portrét Ježíše Krista, nýbrž obsahuje hned čtyři evangelia, která se v detailu, a někdy i ve vyznění vzájemně liší. Podobně Starý zákon obsahuje dvě verze izraelské dějepisy (1S – 2Kr a 1-2Pa), dvě verze Desatera (Ex 20 a Dt 5) či dvě vyprávění, jedno prozaické, druhé poetické, o přechodu moře při exodu z Egypta (Ex 14-15; srov. Sd 4-5). Také žalmy (a často i proroci) zpívají dvojhlasně a někdy trojhlasem – každá myšlenka, každý verš je vyjádřen dvěma, třemi řádky, opakováním, obměnou, někdy popřením, tzv. paralelismem. A takto vícehlasně, zdá se, Bible vůbec začíná - dvěma zprávami o stvoření.

Jako by už zde a právě zde - *na počátku, en arché, in principio* - byla ustavena ona typická „multifokální optika“ Písma. Jako by důležité věci neměly a nemohly být popsány a vyloženy jen jedním způsobem, nýbrž dvojm, a raději trojm i čtverým. Jako by každé vyjádření pravdy - včetně sebevyjádření Božího, a právě ono, jak jinak! - vyžadovalo opakování, obměnění, doplnění, ano, ještě i odlišné vyjádření. Jako by k povaze biblické pravdy (a každé pravdy, včetně té všednodenní, ale i vědecké) patřilo, že ji nelze redukovat na jednu poučku, na jeden důraz, jednu „tu pravdu“, ale vyžaduje další, jiné, „komplementární“ vyjádření. Vždyť pravdou Písma není nějaký princip či nějaká nauka, nýbrž jsou jí Boží slova (Ž 119,138.151), je jí Boží Syn osobně (J 14,6).

Že pak biblickou pravdu nelze shrnout do jednoho paragrafu? Že – s ohledem na naše téma, na Gn 1 a 2 – zřejmě nejsme s to z Bible vynést jednu uzavřenou nauku o stvoření (a o Bohu Stvořiteli, stejně jako o mužích a ženách, o hříchu atp.)? Že potřebujeme a smíme z Písma vynášet různé poklady? A že se smíme spokojit s těmito různými střípkami poznání; které umožňují růst v pravdě a nacházejí svůj smysl v lásce lidí (1K 13,8-13)? Tak tomu očividně je. Bible nám hned na začátku - jaksi programově, k poučení, jak ji číst - staví před oči hned dva texty, sice provázané, a přece odlišné v tónu i detailu. Aby na dalších stránkách přidala ještě další, opět souladné, a přece v tónu i detailu odlišné „zprávy“ o stvoření: o Bojovníkovi, který se střetává s nepřáteli a smrtí, aby stvořil bezpečný svět pro život (Jb 38; Ž 74); o štědrém Pečovatel, který na mračnech a větrech cestuje světem, oděn do světla dne, bezmála hmatatelný a viditelný ve svých dílech (Ž 104); o hravé vitální Moudrosti, souputnici Stvořitelova díla (Př 8); a zvláště o Pánu Ježíši, skrze něhož a pro něhož je učiněno a smířeno vše, co jest (J 1,1-18; Ko 1,15-20).

Bible mluví mnohohlasem, zpívá polyfonně, dívá se multifokálně, maluje barevně. A platí to také o zvěsti počátku a jeho (i v přírodě barevném) světle. Nebude, nemusí vše v našich kázáních vzájemně ladit, a přece to i ono budou slova Boží, jak smíme prosit a doufat.

Texty pro kázání

Rozdělit Gn 1-3 do devíti perikop, podle nichž lze smysluplně kázat, je nesnadný úkol! Při tom, či onom rozdělení některé důrazy vyniknou, zatímco jiné bohužel zapadnou. Švýcarský evangelický kazatel Walter Lüthi (1901-1982), jehož postily bývaly čteny i u nás, rozdělil náš text do desíti kázání, přičemž v Gn 1 postupuje v osmi kázáních po jednotlivých dnech – což mu umožňuje vynášet pozoruhodné poklady pro dnešek -, zatímco kapitolám 2 a 3 věnoval jen po jednom kázání. Bernhard Rothen, jiný švýcarský evangelický kazatel, jehož kázání mám k dispozici, v Gn 1 také postupuje po dnech (s podobně pozoruhodnými výsledky), ovšem Gn 2 a 3 dělí do čtyř, resp. šesti úseků; jde o sedmnáct kázání celkem. Také otcové a reformátoři nespěchali. Výše zmínění Ambrož či Basil rozdělili Gn 1 do devíti kázání. Luther rozdělil Gn 1 do tří úseků, všem třem kapitolám věnoval devět kázání. Kalvín rozdělil naše tři kapitoly do dvaceti promluv: Gn 1 do osmi, Gn 2 do čtyř a Gn 3 do osmi.

Pro devět nedělí předvelikonočního půstu volíme snad ospravedlnitelný kompromis: Gn 1 (tj. 1,1 – 2,3) dostane čtyři kázání, přičemž díla druhého až pátého dne musíme pojednat naráz; na Gn 2 (tj. 2,4-25) připadnou dvě kázání; a Gn 3 dělíme na tři úseky, příhodné pro pašijní týden – slova o hříchu, o soudu a o životě -, kde se i pro kázání nabízí užší, výslovné propojení s denním čtením Markova evangelia.

Kreativitě sborů a kazatelů se samozřejmě meze nekladou! Např. se nabízí možnost využít zmíněná kázání faráře W. Lüthiho – vydaná roku 1987 česky v nakladatelství Kalich pod titulem *Adam* - a na biblických skupinkách v týdnu se s jejich pomocí zhloubat do stále aktuálního poselství jednotlivých dní stvořitelského týdne. Návrh je zahrnut do rozpisu 40 dní. Jistě ale znáte či najdete i jiné podklady pro případné společné studium Gn 1-3 v týdnu.

	Nedělní kázání	Denní čtení	
2. 2. Esto mihi	Gn 1,1-5 Na počátku	Př 1,1-7	Stvoření světa a jak ve stvořeném světě žít
3. 3.	Světlo (W. Lüthi: Adam, s. 15-22)	Př 1,8-19	
4. 3.		Př 1,20-33	
5. 3.		Př 2,1-8	
6. 3.		Př 2,9-22	
7. 3.		Př 3,1-6	
8. 3.		Př 3,7-18	
9. 3. Invocavit	Gn 1,3-25 Je to dobré	Př 3,19-26	
10. 3.	Nebe (W. Lüthi: Adam, s. 23-31)	Př 3,27-35	
11. 3.		Př 4,1-6	
12. 3.		Př 4,7-13	
13. 3.		Př 4,14-19	
14. 3.		Př 4,20-27	
15. 3.		Př 5,1-14	
16. 3. Reminiscere	Gn 1,26-31 Člověk	Př 5,15-23	
17. 3.	Země (W. Lüthi: Adam, s. 32-39)	Př 6,1-11	
18. 3.		Př 6,12-19	
19. 3.		Př 6,20-26	
20. 3.		Př 6,27-35	
21. 3.		Př 7,1-5	
22. 3.		Př 7,6-27	
23. 3. Oculi	Gn 2,1-3 Sedmý den	Př 8,1-9	
24. 3.	Časy (W. Lüthi: Adam, s. 40-48)	Př 8,10-16	
25. 3.		Př 8,17-21	
26. 3.		Př 8,22-31	
27. 3.		Př 8,32-36	
28. 3.		Př 9,1-9	
29. 3.		Př 9,10-18	
30. 3. Laetare	Gn 2,4-17 V zahradě	Mt 5,1-12	Život v zahradě a jak pečovat o život
31. 3.	Zvířata (W. Lüthi: Adam, s. 49-48)	Mt 5,13-16	
1. 4.		Mt 5,17-20	
2. 4.		Mt 5,21-26	
3. 4.		Mt 5,27-32	
4. 4.		Mt 5,33-42	
5. 4.		Mt 5,43-48	
6. 4. Judica	Gn 2,18-25 Pomoc jemu rovná	Mt 6,1-8	
7. 4.	Člověk (W. Lüthi: Adam, s. 57-65)	Mt 6,9-18	
8. 4.		Mt 6,19-24	
9. 4.		Mt 6,25-34	
10. 4.		Mt 7,1-12	
11. 4.		Mt 7,13-23	
12. 4.		Mt 7,14-28	
13. 4. Květná	Gn 3,1-7 Znat dobré i zlé	Mk 11,1-33	Smrt člověka a ukřižovaný Bůh
14. 4.	Dokončení (W. Lüthi: Adam, s. 66-73)	Mk 12,1-27	
15. 4.		Mk 12,28-44	
16. 4.		Mk 13,1-37	
17. 4.		Mk 14,1-31	
18. 4. Velký pátek	Gn 3,8-19 Prach jsi	Mk 15,32-72	
19. 4.		Mk 15,1-47	
20. 4. Vzkříšení	Gn 3,20-24 Strom života	Mk 16,1-20	

Kázání 1: Na počátku (Gn 1,1-5)

2. března: neděle Esto mihi (Ž 31,3)

Vše začíná Bohem. „A co s Bohem začíná, dobře začíná.“ (W. Lüthi) Na počátku vtiskl Stvořitel pusté prázdnotě svůj řád. Svým slovem dal do tmy zazářit dobrému světlu a daroval nám tak první a každý den.

Výkladové poznámky

Výkladové poznámky vypichují některé detaily či výpovědi textu. Nemohou a nechtějí ale pokrýt vše, ani rozhodnout vykladačské spory.

- **Tajemství:** První verš hebrejské Bible představuje drahokam a hlavolam. Sestává ze 7 slov, resp. z 28 (4 x 7) písmen. Jak ho překládat (s tím, že v1-3 možná tvoří jednu větu): *Na počátku stvořil Bůh... Na počátku, když Bůh stvořil... Když Bůh začal tvořit... Nejprve Bůh stvořil...?* Co se myslí *počátkem*? Jakou činnost označuje sloveso *bara'* – *stvořit*? Proč Stvořitel nese ‚anonymní‘ označení *elohim* – *bohové, bůh*? Co je *nebe a země*? Je v1 shrnutím díla, které v2-31 popisují v detailu; nebo v1 popisuje stavbu scény, kterou Bůh od v3 zaplní? Navzdory pestré škále starých i nových výkladů, je zvěst jasná, plná útěchy a vzpruhy: Vše začíná Bohem!
- **Verš 1:** Sloveso *bara'* (v1.21.27; 2,3 aj.) postihuje činný vztah, který má Bůh Tvůrce ke svému dílu. Tradičně se *bara'* překládá jako *stvořit [z ničeho]*, přivést k bytí, dle některých ale znamená *dát smysl, přidělit úkol, uspořádat*. V základním vidu (tzv. qal) je podmětem jen Bůh; slovo označuje první (5,1n; 6,7; Dt 4,32; Iz 40,26; 42,5; Mal 2,10) i další Boží *tvoření* (Nu 16,30; Ž 51,2; Iz 4,5; 42,5; 43,1; 45,7; 54,16). V jiných videch sloveso znamená *vykácet, rozsekat, vymezit, vztyčit*, ale i *jíst* (Joz 17,15.18; Ez 23,47; 1S 2,29; 2S 12,17). Co zahrnuje *nebe a země* - oblohu a zemi; vesmír a zeměkouli; svět duchovní a hmotný; vše, co existuje?
- **Verš 2:** Popisuje v2 výchozí, neuspořádaný stav stvoření (v1 = v2); či jakýsi první úpadek, příp. trvale číhající ohrožení (v1 vs. v2)? Co znamená zvukomalebné *pustota a prázdnota* – *towu wa vohu* (v2)? První ze slov stává i samo – o krajině, lidských činech či bůzcích ve smyslu *pustina, prázdnota, nicota, nicotnost, faleš* (Dt 32,10; 1S 12,21; Iz 40,23; 41,29; 44,4; Jb 12,24; 26,7 aj.); druhé se vyskytuje jen v páru s prvním (Iz 34,11; Jr 4,23). Starověké překlady čtou *neviditelný a beztvářý*, moderní *bez tvaru a bez obsahu*. Snad jde o popis prvotního materiálu, příp. chaotického stavu hmoty (?), jíž Tvůrce vtiskne formu (1. až 3. den) a obsah (4. až 6. den). Vedle země figuruje (jako popis její prázdnoty?) *tma nad propastnou tůň* a (jako synonymum?) *vody, nad nimiž se vznáší duch Boží. Tůň (tehom) a vody (mayim)* snad mají souvislost s ugaritskými, příp. mezopotamskými mýty, kde stvořitelské božstvo Baal, resp. Marduk poráží smrtonosného boha moře (*Jam*, resp. *Tiamat*) a z jeho mrtvolvy staví svět: Říká Gn 1, že Bůh se umí se silami chaosu vypořádat i bez boje, příp. že i je Bůh učinil a nejde o žádná božstva? Ze *tmy* se stane *noc* (v4-5), z *vod* pak *moře* (v6-7.9-10), *tůň* zůstává jako pramen moří a vláh (49,25; Dt 28,14; 33,13; 38,30; Ž 36,7) i jako ohrožení života (7,11; 8,2; 2Pt 3,5-7). *Ruach elohim* - *Duch* či *duch Boha* (41,38; Ex 31,3; Nu 24,2 aj.) se jak pták *vznášel* (Dt 32,11) nad vodami: aby je držel v mezích (v6.9); nebo aby je chystal k budoucí plodivosti (v20)? Nebo je řeč o *větru od Boha* (8,1; Jon 4,8), dalším z ‚živlů‘, který utiňuje, či naopak působí beztvářé a bezobsažné vlnobití vod?
- **Světlo:** Od v3 tvoří Bůh rozkazem, *I řekl Bůh* se opakuje 10x (1,3.6.9.11.14.20.24.26.28.29); dalšími úkony tvoření jsou *vidět* (v4.9.10.12.18.21.25.31), *oddělit* (v7.6.7.14.18) a *nazvat* (v5.8.10). Prvním dílem - slovem (a viděním, oddělením, pojmenováním) uvedeným v existenci - je *světlo*, prolamující tmu nad tůň. *Světlem* je tu světlo *dne*, odděleného od *tmy noci*. Prvním dílem Božího slova je tedy střídání dne a noci včetně *večera a jitra* - plynutí a rytmus času. Se světlem je ale dána i možnost vidět věci a rozpoznat jejich kvalitu, užitečnost a funkci, možnost poznávání a uspokojení: *I viděl Bůh světlo, že je dobré* (v4).

Ve světle počátku: Písma

Jak Písmo rozumělo našemu oddílu? Co z něj vyvozovalo? Nabízíme aspoň malý výběr ozvuků; stačí listovat referenčními odkazy...

- **Stvořitel:** Ústředním ‚hrdinou‘ sz víry je Hospodin, který vyvedl Izrael z Egypta i z každého dalšího zajetí (Ex 20,2n; 12,1nn; 13,1nn; Dt 26,1nn; Iz 43,1nn). Stvoření světa je ale víc než jen předehra izraelských exodů... a naší spásy v Kristu, je jejich předobrazem a předpokladem (Iz 40,12nn; Jr 10,1nn; 31,35-40; J 1,1nn; Ko

1,15-20). Stvoření představuje první exodus (Gn 1,1-3.9.24.27n; 2Pt 3,5) a sz exody i naše spása jsou novým stvořením (Ex 1,7; Dt 32,4-14; Ž 51,12; 74,12-17; Iz 43,1n; 64,7-11; 65,17n; J 3,3; 2K 5,17; Ko 1,18). Stvoření je scénou dějin spásy, příjemcem Boží milosti (Ř 8,18n), dílem Boží milosti a její ukázkou, ba potvrzením (Ž 33,1-11; 103,11-22; 121,1nn; 148,1nn; Mt 6,25nn; 13,31-33). Více ke Gn 1,3-25 níže...

- **Soudce:** Dílo počátku je i mementem Božího soudu. Některé biblické texty líčí stvoření jako boj či soud s monstry a svévolníky (Ž 74,12-17; 89,10-13; Jb 26,11-13; 38,4-18). Jiné používají pojmy z v2 – *tohu*, nebo *tohu wa vohu* – k popisu Božích soudů: jako by svět vracely do neobydleného, ba neobyvatelného stavu před rozsvícením světla (Ž 107,40; Iz 24,10; 40,23; 45,18; zvl. Iz 34,11; Jr 4,23-26; srov. Gn 7,17 – 8,14).
- **Světlo:** Světlem začíná dílo Božího slova, světlo zůstává předpokladem vidění a života, metaforou poznání, moudrosti, lásky, pravdy, spásy, Boha a Krista samotného; podobně jsou den a noc metaforami dobra a zla, života a smrti, bezpečí a ohrožení, pravdy a lži, posvěcení a hříchu (Ex 10,32; 25,37; Nu 6,25; Jb 12,22; 33,28; Ž 27,1; 36,10; 43,3; Sf 3,5; Mt 5,14; J 1,4; 8,12; 2K 4,6; 1Te 5,5; 1J 1,5; Zj 22,5 atd.). Bůh přebývá ve světle, sám září světlem; Ježíš je světlo; v jeho světle vidíme správně, smíme být světlem, přebývat ve světle. Bůh je od počátku – a na každý den – stvořitelem světla, které poráží tmu (2K 4,6; J 1,5; Ž 18,29).
- **Bůh při díle:** Bůh tvoří svým slovem a duchem (Ž 33,6; Gn 1,1-3), moudrostí (Př 8,22nn). Už některé proudy předkřesťanského judaismu zde viděly náznaky jakési samostatnosti Božího slova a Ducha; Nový zákon toto Boží tvůrčí, osvěcující a obživující slovo vidí v Ježíši (J 1,1-18; 6,63; Mt 17,2n; Žd 1,1-4). Podobně také psané a zvěstované Boží slovo je člověku světlem (Ž 19,9; 119,105; 2K 4,4-6; 2Pt 1,19; Žd 4,12n).

Ve světle počátku: my

Bible jakožto svůj vykladač je vodítkem i naší interpretace. Jak nás toto slovo interpretuje? Do jakého světla staví naše dnešní postoje, situace, zápas? Jak k nám mluví jakožto křesťanská Bible, coby svědectví o Kristu? Nabízíme aspoň několik podnětů.

- **Jak se to dostane k lidem?** Máme zvěst o počátku, v němž nestojí náhoda či vesmírná nutnost. Je v něm Bůh, který tvoří. Kde se zvěst o stvoření vzala? Nevíme. Mojžíš nemá potřebu udat zdroj textu ani uvést pramen, odkud jej přijal. Víme však, kdy jej Mojžíš používá a kdy jej podle většiny biblistů má k dispozici Izrael. Nejspíš jej přednášeli při táborových ohních, ať už při putování do zaslíbené země, nebo v babylonském zajetí. Někdo se postavil a začal přednášet: *Na počátku...* a pokračoval. Je tu Bůh, který je v počátku. Ne farao a jeho Slunce nebo babylonský Marduk s krutým Nebukadnesarem. Ne, není tu světská moc. Ne, není tu chaos a prázdnota. Je tu někdo, kdo se ten chaos rozhodl použít. Je tu někdo, kdo se rozhodl tvořit a kdo vytváří řád. Pracuje jako ten, kdo má cíl. Podívej, uprchlý otroku. Podívej, odvrácený vyhnance bez domova – volají u ohně. Je tu Stvořitel, který jedná s cílem a záměrem. Pojď a zjisti, jaký má s tebou cíl. Proč tu jsi? K čemu tě chce přivést?
- **Jaký je tu Bůh?** Je tu Bůh, který promlouvá ze tmy nicoty. Z té tmy se stává světlo. Bůh, který slovem povolává věci k existenci. Bůh, který je stejně schopen mluvit do našich temnot. Je-li tvůj Bůh stvořitelem, pak to umí. Jestli vyznáváš s církví: „Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země,“ pak je tvůj Bůh Otcem, z něž se věčně rodí Syn a vychází Duch, kdy stvoření je vyjádřením jejich lásky, kterým tě zvou, abys ze své temnoty vykročil do jejich světla. Podívej, jsme jen na začátku díla a už z něj vyjadřují radost, protože je dobré. Viz tu dobrotu. Ochutnej ji. Pozvi ji do svého života. Možná ji pro temnotu svého života nevidíš. Pak pozvi Boha, ať do té temnoty promluví. On to udělal na počátku, proč by to neudělal zas? Vždyť se přece nezměnil.
- **K čemu to vede?** Zpráva o stvoření je zpráva o naději. Naději řádu a dobrého záměru. Je to optimistická zpráva pro uprchlého otroka nebo bezdomovce v Babylóně, zpráva pro mě, že to tu celé má naději, protože to není náhoda. Je tu Bůh, který začíná tím, že udělá řád, když tvoří čas tím, že oddělí noc ode dne. Bůh odděluje a vytváří místo pro další své dílo. Naděje Boha, který je při díle, je důvodem pro očekávání dobra v dalších dnech. Po kázání o dobrotě Božího stvoření, jak ji líčí Gn 1, jsem zažil, že za mnou přišel člověk, který začal s tím, že to není úplná pravda a že Pán Ježíš mluvil daleko víc o pekle než o nebi, a proto nesmíme vynechat bídu hříchu. Myslím, že naději pro bídu světa získáme jen skrze porozumění naději Boží dobroty, která dala vzniknout světu a ve které máme naději pro jeho bídu. Naději dobrého začátku.

Kázání 2: Je to dobré (Gn 1,3-25)

9. března: neděle Invocavit (Ž 91,15)

Bůh stvořil vše. Promluvil: a bylo to. Viděl to: a vše bylo dobré. Přikázal: a tvorové konali svou práci. Svět je dodnes v Boží dobrotivé a tvůrčí ruce: svět je dodnes místem pro život.

Výkladové poznámky

- **Slovo:** *I řekl [Bůh]* se opakuje 10x (1,3.6.9.11.14.20.24.26.28.29). Ve srovnání s mýty (akkadským Enuma eliš kupř.), ale i některými biblickými texty (Jb 38; Ž 74,12-17; 89,10n) vyniká, že Bůh si tu nepodmaňuje vzdorné síly, ani nepotřebuje stavební materiál. Snad kromě *vod* a *tmy*, o jejichž stvoření přímo nečteme (1,2-6), vše vzniká z Boží vůle a Božího *Bud'*. K dílu stvoření dále také patří: Bůh věci *nazývá* (1,5.8.10); některé – tmu a vody - *odděluje* (1,4.6); živé *žehná* plodivostí (1,22.28); všechny *vidí* v jejich *dobrotě* (1,4.10.12.18.21.25.31). Jen druhý den neobsahuje zmínku o Božím vidění (1,6-8): snad že se týká vody (1,2), nebo že dílo je dokončeno až třetího dne, kdy se o *vidění* mluví 2x (1,10.12)? Bůh některá díla také pověřuje: vody se mají shromáždit a souš ukázat a zazelenat; zeleň se má rozmnožovat; nebeská světla mají vládnout; vody se mají hemžit životem; země má vydat zvěř, která se má množit (1,9.11n.17.20.24). Bůh tvoří slovem, ale i pohledem, hodnocením, oddělením; Bůh stvořil vše, a tak i Boží díla jsou tvůrčí.
- **Sedm:** Bůh tu stvořil svět v sedmi dnech - vše stojí v rytmu času (1,5.14-19): *Byl večer a bylo jitro, den...* zní refrén (1,5.8.13.19.23.31). Číslo 7 potkáme i na hlubší rovině: Pojem *Bůh* se v Gn 1 – 2,3 opakuje 35x, *nebe* i *země* mají po 21 výskytech, výraz *dobrý* 7; v1 obsahuje v hebrejštině 7 slov (28 písmen), v2 slov 14, pasáž o sabatu 35 slov a celý oddíl sestává ze 469 slov - násobky 7. Jako by tu Písmo i takto zdůrazňovalo dobrotu a harmoničnost, logičnost a racionálnost Božího díla. Dny jsou k sobě vzájemně vztaženy (1:4, 2:5, 3:6):

Obloha → země	Statické formy a prostory				Pohybliví uživatelé a vládci				Obloha → země
	dobré 1x	jeden akt	světlo	1	4	světla	jeden akt	dobré 1x	
	dobré 0x	jeden akt	klenba mezi vodami	2	5	život pod klenbou a ve vodě	dvojjediný akt	dobré 1x požehnání 1x	
dobré 2x	dva akty	souš zeleň	3	6	život na souši: zvěř a člověk	dva akty	dobré 1x + velmi dobré 1x požehnání 1x		

- **Detaily:** Gn 1 vypráví o stvoření našeho světa, a přece kreslí obraz podobný staroorientálním představám. Den a noc, ale i zeleň existují dříve než slunce. *Klenba* (1,6-8.14) odděluje dolní a horní vodstva (1,2; 7,11; 8,2; Ž 148,3n; Ex 20,4) a je místem, kam jsou umístěna nebeská světla; hebr. *rakya'* – *klenba* označuje cosi pevného (lat. *firmamentum*), do tenka vytepaného, roztaženého či vzklenutého (Ex 39,3; Jb 37,18; Ž 136,6; Iz 42,5; Ez 6,11). Světla na klenbě nemají jména (1,14n): v polemice s babylonským pohanstvím, jež v nich uctívalo božstva? Také v Gn 1 světla *vládnou*, ovšem jen tak, že *oddělují* již existující den a noc a slouží lidem k určování *časů*, tj. izraelských svátků či *shromáždění* (Ex 13,10; 23,15; 34,18), *dnů a let*. Ve srovnání s jinak úsporným stylem Gn je nápadné, jak mnoho slov a repetice se užívá k popisu 3., 4. a 5. dne (1,9-23): aby se zdůraznilo množství, pestrost a plodivost stvoření? Snad se stejným důrazem na pestrost, a také strukturovanost se opakuje, že rostliny i mořští, pozemští a létaví tvorové jsou stvoření a mají se množit *podle svého druhu* (v11.12.21.24.25). V popise 5. dne je podruhé v Gn 1 použito *bara'* – *stvořit*, a sice pro *tannin* – *netvory, draky* (1,1.21.27; 2,3; srov. Ex 7,9n; Jb 7,12): snad se zdůrazňuje, že i mořská monstra, národy uctívaná jako bozi, jsou pouhým - a dobrým - dílem Božím.

Ve světle počátku: Písma

- **Boží slovo:** Písmo se vrací ke zvěsti, že Bůh stvořil svět - a dodnes ho nese - svým rozkazem. Na Boží slovo je spolehnutí – a tak i svět je spolehlivě založen u Boha. Boží slovo je pravdivé, stálé, oživující, schopné

tvořit nové věci v dějinách i ve svědomí, myšlení i skutcích člověka (Ž 19; 33,4-9; 107,20; 148,5n; Iz 48,13; 55,11; Žd 11,1-3; 2Pt 3,5). Tvůrčí Boží slovo, a to i v psané formě přikázání, stojí už ve SZ jaksi vedle Boha (Ž 119,89; 138,2; 19,8-11). Nový zákon toto tvůrčí slovo Boží ztotožní s Bohem... a s Ježíšem (J 1,1-3; Žd 1,1-3). Tento muž z Nazareta stvořil – a jednou nově stvoří – svět!

- **Boží tvůrčí moc:** Z Gn 1 čerpá Písmo naději, že jako Bůh byl s to na počátku stvořit svět, tak i v časech nemoci, nebezpečí, hříchu, smrti může s Izraelem a světem začít znovu (Ž 74; Iz 65,17n; Zj 21,5; 2K 5,17). Stvořitel denně pracuje ve prospěch světa a lidu, sytí vše živé (Ž 104; Iz 40,26; Jr 10,11-16; Mt 5,45; 6,25nn; J 5,17). Bůh žehná plodností navzdory smrti (Gn 4,1n; 21,1n; Ex 1,7; Iz 66,8; L 1,13.34-38); chrání svět před „vodami“ (Gn 8,22; 9,12-16; Ex 14,16; Jb 38,8-11; Ž 18,5n; 24,2; 33,7; 69,2; 93,1nn); a Izrael ho prosí, aby si znovu, jako na počátku, podmanil „obludy“ nepřátel, katastrof, hříchu (Ž 74,12-17; Iz 27,1; 51,9). Právě tváří v tvář mocnostem (Egypt či Babylon) a neštěstí (sucho, exil) si Izrael připomínal moc Stvořitele.
- **Krása stvoření:** Gn 1 líčí nádheru a účelnost (*je dobré*) Božího díla. Hvězdy zvěstují Boží jedinnost, moudrost a moc, jež umí člověka srazit na kolena i postavit na nohy (Ž 19,1-7; Iz 40,25nn). Stejný dojem na lidské srdce dělá i pohled na majestát hor či krásu louky, bohatství života (Ž 104; 148; Jb 38-41; Př 8,22nn; Mt 6,26.28-30). Některé texty zdůrazňují provázanost Božích tvorů (Ž 104; Jb 38-41), Gn 1 ale do popředí staví – refrémem večerů a jiter, návazností dní, důrazem na druhy rostlin a živočichů – strukturovanost, členění světa. A v náznaku snad už i jeho rozpolcenost – jsou dny dobré a zlé (Kaz 3,1-8), existují živočichové čistí a nečistí, vhodní a zapovězení pro sz Izrael (6,20; 7,14; Lv 11,14nn; srov. Sk 10,10-16).
- **Čas:** Gn 1 nezachycuje jen děj dávno minulý, nýbrž naznačuje stálý účel a úkol věcí (klenba chrání, život se množí atp.). Světla určují čas, zvl. pro lid Izraele časy sabatů, novoluní, svátků (Gn 2,1-3; Ex 12,1nn; 20,8-11; Mk 2,27). Pevný rytmus času je zárukou, že Boží dílo dojde v Kristu naplnění (Jr 31,35-37; Ga 4,4).
- **Chrást:** Stavba svatostánku vykazuje paralely s Gn 1. Také stavba je přerušena sabatem (Ex 31,1-17); i ona se koná na Boží rozkaz (Ex 25-30; Ex 35-40); i zde vidíme strohou vnější stavbu a pestrý vnitřní inventář, mj. světla coby svícen ve formě stromu (Ex 37,17-24); i Mojžíš *viděl* dílo a *požehnal* stavitelům (Ex 39,43) a stavbu *dokončil* (Ex 40,33); a Bůh se v něm zabydlel (Ex 40,34-38; 25,8; Gn 2,1-3). Nakonec také Kristus je tvůrcem i svatostánkem v jedné osobě (J 1,1,14; 2,21n; Mt 12,6; 1K 6,15.19; Zj 21,22).

Ve světle počátku: my

- **Klimatická změna:** Tváří v tvář výkyvům počasí a proměnám fauny a flory u nás, ekologickým katastrofám ve světě můžeme propadnout úzkosti nebo spasitelskému aktivismu, anebo naopak popírat skutečnosti a idealizovat si včerejší návyky a výtoby. Gn 1 nám připomíná, že Bůh své stvoření zabezpečuje proti „záplavám“ (2. a 3. den) a že zemi i moři žehná plodivostí (3., 5., 6. den). Nemusíme propadat panice, ale ani ekologickému mesianismu, nebo naopak zpátečnictví. Dnes, jako kdysi a na počátku, je svět v ruce Boží.
- **Úžas:** Gn 1 nás zve k úžasu nad bohatstvím stvoření, k chvále moudrého Stvořitele. Tento úžas a chvála má mnoho forem – v písničce chvály, v umělecké odpovědi, v procházce do přírody, ve vědeckém bádání, ve skromném životním stylu, v aktivní péči o životní prostředí. Noční obloha se svými pevnými rytmy, stejně jako země, plná proměnlivosti a různých plodivých tvorů, nás učí pozornosti, pokoře a odvaze, vděčnosti, uctívání. Bůh je od počátku věrný zemi (J 3,16), ba nová země je cílem Kristova díla; budme i my zemi věrní.
- **Čas:** Gn 1 člení náš čas do dní a týdnů, měsíců a let, do dní pracovních, ale také svátečních. Nebeská světla vládnou dni a noci, a přece nejsou božstvy, jimž bychom měli otročit (W. Lüthi: všudypřítomné hodiny a hodinky jako modly naší civilizace). Jejich časomíra je užitečná, a přece dodatečná. Také platí, že jako Bůh postupoval ode dne ke dni, tak i člověku je vyměřen vždy jen den po dni (Ž 104,23; Mt 6,34; J 12,35).
- **Kristus:** Ježíš je Božím slovem, jímž je stvořen svět (J 1,1-18). Je Pán na nebi i na zemi (Mt 28,18-20). Je Pán moře i povětří (Mt 14,22-32), znalec a milovník fauny i flory (Mt 6,25nn; 13,1nn; Mk 1,13b), uživatel i dárce chleba a vína, ryb (Mt 11,19; 14,13-21; 26,26-29; J 21,1nn). Je Pánem času tohoto (Mt 12,1-21; 28,20; Ga 4,4) i přicházejícího (Ko 1,15-20), kdy se celé tvorstvo má díky Němu podílet na slávě synů Božích (Ř 8,18-30). Už Gn 1 je kázáním o království Ježíše Krista, našeho Spasitele.

Kázání 3: Učiňme člověka (Gn 1,26-31)

16. března: neděle Reminiscere (Ž 25,6)

Jako posledního, a zároveň jako vládce nade všemi svými pozemskými díly stvořil Bůh člověka, muže a ženu, a opatřil jej vším potřebným.

Výkladové poznámky

- **Bůh:** Také člověk je stvořen Božím slovem (1,26: *I řekl Bůh...*), ovšem nejde o tvůrčí *Bud'* (srov. 1,3.6.14) ani o zmocnění moře či souše k produktivitě (srov. 1,11.20.24), nýbrž o Boží úvahu či výzvu k sobě samému (1,26: *Učiňme*). Člověk není jen tvorem vedle tvorů, stvořených ‚z ničeho‘ nebo vzešlých z vody či země, ale navíc povstává z Boží úvahy a má něco z Boží podoby. Proč Bůh mluví v plurálu? Podle rabinů se pokorně radí s anděly, byť je jediným Tvůrcem a pravzorem člověka (1Kr 22,19; Jb 1,6nn; Da 4,14a). Nebo slyšíme snad rozhovor Boží Trojice, jak může napovídat fakt, že i člověk je společenstvím osob (1,27c)? Nejspíše se tak podtrhuje Boží moc a zvláštnost rozhodnutí stvořit člověka (plurál extensivus či majestaticus).
- **Člověk:** I jiní tvorové dostávají od Boha úkoly (srov. 1,6.11.14n.22.24), lidský úkol je ale odvozen přímo od Boha (1,26n). Člověk je stvořen ve stejný den jako zvířata, ba až jako druhý – je ‚jedním z nich‘, je ‚ze stejného těsta‘ (srov. 2,7.19; Ž 104,13-26; Iz 40,6-8; Kaz 3,18-21), vyčnívá ale původem (*Učiňme*) i určením: Je stvořen v *obrazu* Božím či k *obrazu*, *podle* obrazu či *jakožto* obraz (hebr. *b-celem*); a *jako* Boží *podoba* či *podle* ní: Bůh ‚stál člověku modelem‘, resp. Boží obraz je modelem i cílem člověka. Hebr. slovo *celem* označuje příbuznost (5,3; 9,6; srov. Sk 17,28) či reprezentaci, např. se užívá o modlách, zastupujících na zemi nebeské bohy (Nu 33,52; 2Kr 11,18; Ez 7,20; Am 5,26). *Podoba*, hebr. *demut*, označuje *podobnost*, *nápodobu*, *postavu* (5,1.3; 2Kr 16,10; 2Pa 4,3; Iz 40,18; Ez 1,5 aj.). Rabíni uvažují, že člověk se Bohu podobá fyzicky (Ex 24,10; Iz 6,1; Da 7,9.13); lze uvažovat o tom, že Boží emoce hněvu, lásky, nerozhodnosti, smutku atp. (srov. Jr 3,19; Oz 6,4; 11,8n) nejsou jen antropomorfismy (vlastnostmi lidskými, připisovanými Bohu, který je ve skutečnosti nad ně povznesen), nýbrž že naopak člověk je teomorfní (podobný Bohu). Tradičně se jako obsah *imago Dei* chápal intelekt, svědomí, vztahovost, vztah k Bohu. Naše verše implikují, že *obrazem* Božím je člověk buď jako reprezentant Boží vlády na zemi (1,26.28), nebo jako vztahová bytost (1,27 doslova: *samec a samice*), požehnaná a pověřená plodivostí (1,28). *Imago Dei* je buď podstatou, nebo spíše úkolem či cílem člověka. Verš 1,27 zní slavnostně: jde o poetický paralelismus (a=b=c), první dva řádky mají chiastickou strukturu (*Stvořil Bůh člověka ve svém obrazu | v obrazu Božím stvořil ho*).
- **Vláda:** Teprve Boží kletby přinesou vládu člověka nad člověkem (3,16b), primárně se však mandát vlády týká země a zvířat v moři, pod nebem a na zemi (1,26.28). Člověk má zemi *vládnout* (Lv 25,43.46; Nu 24,19; 1Kr 5,4; Ž 72,8; 110,2), ba si ji *podmanit* (Nu 32,22.29; Joz 18,1; 2S 8,11; Jr 34,11). Je-li předobrazem a zdrojem této vlády Stvořitel (srov. 1,3nn), pak lidské panování spočívá v respektu k Božím požehnáním a úkolům (např. 1,16), ve štědré péči o svěřené tvory, v pozorném pohledu a objevování dobra na Božím světě, v kreativitě, v zaplnění a polidšťování světa (1,28a; 2,4n.15), ne v porobení a vykořisťování.
- **Jídlo:** Ustanovení o stravě pro člověka i zvířata tu zabírá velký prostor a je vyprávěno jako další dílo stvoření (1,29-30: *I řekl Bůh... I stalo se tak*). Stvořitel je i věrný Pečovatel. Snad i dar rostlin jako potraviny pro člověka je obsahem lidského panování (1,29: *Dal jsem vám*; srov. 9,2n). I dílo 6. dne, tj. stvoření zvířat a člověka i jejich zabezpečení, ba *všechno* dílo, Bůh *viděl* a ohodnotil jako *dobré*, ba *velmi dobré* (1,31).

Ve světle počátku: Písma

- **Bůh:** Bůh nejen zůstává Stvořitelem a Pečovatelem (8,22; Dt 26,8-11; Ž 104; Mt 6,25nn), nýbrž nadále také vyhledává partnerství s člověkem – pověřuje ho úkoly (2,15; 6,13nn; 9,1-5; Ž 8), volá ho k odpovědnosti (3,9; 6,5-7; 9,6 aj.), omezuje se ve své všemoci a uzavírá s člověkem smlouvu (9,8-17; 15,18-21; Ex 24,7n; Mt 26,28), nechává člověka být svým protějškem, ba protivníkem (18,17n; Ex 32,10n; Jr 12,1n; Ž 22). Bůh ale také chrání svou čest, člověk ho nesmí zobrazit podobou žádného z tvorů, jímž vládne (1,26; Ex 20,4n);

jediným Božím obrazem je člověk. Bůh je Bohem lidí, Bohem vztahovým, Bohem ve vztahu, Bohem lásky a oběti – je Otec, Syn, Duch svatý (1J 4,8-13; J 17).

- **Člověk:** *Imago Dei* je muž a žena, *samec a samice*, které Bůh spojil a pověřil je úkolem založit rodinu, je-li jim dáno (Mal 2,15; Mt 19,3n; Ef 5,21nn; Žd 13,4; Pís 1-8). Zároveň platí, že Kristovo království překračuje hranice nejen izraelské a sociální, ale i pohlavní – v Kristu není *muž a žena* (Ga 3,26 – 4,7). Obrazem Božím zůstává člověk i ve smyslu vlády, je stále povoláván sloužit Bohu správou světa, a to i toho lidského (9,6; Ž 8; Ž 72; Da 7,14.27; 1K 6,2n; Ř 13,1-6). Zároveň platí, že lidské panování selhává a obrací se proti Stvořiteli, lidem i stvoření (3,16b; 11,1-9; Ex 1,7nn; Sd 21,25; 1S 8,10-18; Ez 34,1-6) a že pravým králem – ve prospěch Božího lidu i celého stvoření – je Bůh sám, resp. Kristus (Ez 34,7nn; Ž 2; 110; Iz 11; Mt 28,18-20; Fp 2,9-11). Ukřižovaný a vzkříšený Ježíš je pravý *obraz Boží* – podle něj jsme stvoření a do jeho podoby jsme utváření (Ř 8,29; Ko 1,15-20; 3,10; Ef 4,24; 2K 3,18; 4,4; srov. Ř 5,12nn; 6,1nn; 1K 15,21n.45-49). Právě Ježíš, vtělené Stvořitelovo Slovo, je pravý Člověk (J 1,1nn; 19,5; Ef 4,13)! Gn 1,26 se tak jeví jako výhled k eschatologické spáse, jako plán, které se má naplnit – naše pozemské úkoly a ustrojení včetně pohlavnosti a manželství jsou následováním Kristem, jsou naší ‚kristifikací‘, růstem do jeho podoby (Ef 5,21nn; 1Pt 3,1-7).
- **Jídlo:** Jídlo není jen přísunem energie, nýbrž hraje v Bibli důležitou symbolickou roli (1,11n.29n; 2,16). Jídla se týká první Boží příkázání i první lidský hřích (2,16n; 3,1nn); jídla se týká i jedno ze tří (?) příkázání daných po potopě (9,2-4), a také první lidský pád po potopě (9,20nn). Otázka jídelníčku je ústřední pro Tóru Izraele (Lv 11; Mk 7,17-23; Sk 10; Ř 14), společným stolováním se stvrzuje smlouva (18,1-5; 31,54; Ex 24,9-11; Mt 26,26-29), potvrzuje se milost (Iz 25,6-8; Mt 9,9-13; L 15,11nn), buduje – anebo narušuje – společenství (J 13,18.27; Sk 2,44-46; 6,1-7; 1K 11,17nn; Ga 2,11n). Jídlo je dar k posile i radosti (Kaz 3,13; 5,17-19; 9,7-10; Sk 27,33-36). Jídlem o nás Bůh pečuje nyní i v novém stvoření (Ž 104,28; Mt 6,11; Zj 22,2).
- **Dobro:** Svět byl stvořen jako *velmi dobrý* (1,31), funkční, krásný. Obsahuje tento výraz i morální dobro, či jakousi dokonalost? Už v ráji není cosi dobré (2,18); ba přímo zprostřed Božích tvorů přijde vzpoura (3,1). Dobro bude kýžená, hledaná, potřebná, a přece kontroverzní, ba nebezpečná kategorie (srov. Mk 10,17n; Ř 2,1.17nn). Ve SZ se slovíčko *tov – dobrý* vyskytuje 360x, z toho 52x v malé Kaz, která hledá pozemské dobro a nachází je v ‚skromných‘ darech jídla, manželství, bohabojnosti (srov. Gn 1,26-31).

Ve světle počátku: my

- **Stvoření v 6 dnech:** Hledíme na promyšlený děj, v němž lze vidět řád a záměr. Nejdřív se dělá prostor. Odděluje se. Světlo od tmy. Jedny vody od druhých. Země od vody. Pak se vše zaplňuje. Země zelení. Nebe hvězdami. Vody živočichy. Zem a podnebesí živočichy. To vše je dobré. Na konci stojí člověk – něco velmi dobrého. Jsme chtění a nejsme výplodem náhody. Celé dílo stvoření volá: „Nejsi tu z vůle člověka či nějakého slepého principu. Jsi tu z vůle Boha, který tvoří se záměrem. Viz! Pojď a hledej jej!“
- **Člověk pán nad stvořením:** Pohádky nám často předkládají nekompetentní krále. Panovník by ale ve skutečnosti měl být jako pastýř – pečovat o své stádo. Jan Heller proto naše lidské panování nad stvořením vykládá jako pastýřskou službu stvoření. Tedy i my bychom měli být pastýři stvoření. Jak se to projevuje v našem každodenním životě? Počínaje tím, co kupujeme, až po to, jak se chováme k druhým.
- **Člověka k našemu obrazu:** Tím člověkem jsme ty a já! Nejen faraon či jiný blízkovýchodní zbožný král! Ty Izraelec, který zde otročíš v Egyptě! Ty na nejnižší příčce žebříčku sociální poslušnosti společnosti. To zvěštuje Mojžíš svým posluchačům. Toto postavení zůstává navzdory pádu. Každý člověk nese *imago Dei*, i když poznamenané hříchem. Život je program, při kterém se učím k druhým, a zvlášť těm obtížným přistupovat podle toho, že jsou zpřítomněním Hospodina. Zároveň jsme jako lidé voláni nezůstat u *imago Dei*, ale směřovat k *imago Christi*. Nesu obraz prvního Adama, ale také jsem povolán k proměně do podoby druhého Adama (Ř 5,12–15). Život následovníka je cesta – jsem zván vrůstat do Kristovy podoby. Vnímám tak svůj život? Co mi může k této proměně pomoci?
- **Čím je náš svět?** Člověk je obrazem Boha. Je postaven a uveden doprostřed světa. Starověký člověk to vnímá tak, že svět je chrámem a uprostřed chrámu je Boží obraz. Ty a já jsme uprostřed světa a svět je chrám. Chovám se k němu podle toho? Žiji v něm svatě, s vědomím bázně Boží, která náleží k životu na svatém místě?

Kázání 4: Sedmého dne (Gn 2,1-3)

23. března: neděle Oculi (Ž 25,15)

Bůh dokončil své dílo sedmého dne a odpočinul. Sedmý den je korunou stvoření, dnem nadaným požehnáním, dnem Božím pro nás.

Výkladové poznámky

- **Důrazy:** Český ekumenický překlad poněkud zastírá bezmála poetické repetice a rytimizace (paralelismy), a tedy i zesilující se důrazy a zpřesňování obsahu v hebr. textu:

A **byla dokončena** nebesa i země a všechen jejich zástup.

A **dokončil** Bůh sedmého dne svou práci,

kterou dělal,

A **ustal** sedmého dne od *vší své práce*,

kterou dělal.

A **požehnal** Bůh sedmý den

A **posvětil** ho,

neboť v něm **ustal** od *vší své práce*,

kterou Bůh stvořil kdělání.

Oblouk hlavních vět se klene od trpného *byla dokončena* k aktivním *dokončil, ustal, požehnal a posvětil*. Třikrát, ba pětkrát se podtrhuje, že se to děje *sedmého dne*. Třikrát se zmiňuje Boží [*všechna*] práce; třikrát se říká, že ji Bůh *dělal*, resp. že ji *stvořil* (*bara'*, srov. 1,1.21.27), *aby ji [u]dělal*. Fakt, že Bůh dokončil svá díla *sedmého dne* (2,1-2.3b), je důvodem *požehnání a posvěcení* právě tohoto dne (2,3a).

- **Práce:** Co dosud možná vyznívalo jako bezpracné výnosy (*I řekl Bůh*), je nyní zdůrazněno jako *práce* (Ex 12,16; 20,9n; 31,3.5.14), *kterou Bůh dělal* (srov. 1,7.16.25.26.31). Věnoval se jí šest dní (1,3-31), a nyní ji *dokonal* či *dokončil* (hebr. *kalah*) a *přestal* s ní, *ustal* v ní, ne-li *odpočinul* od ní (hebr. *šabat*: 8,22; Ex 5,5; 16,30; 23,12; 31,17; 34,21). Co přesně *dokončit* a *přestat*, ne-li *odpočinout* znamená pro Boha, nevíme. Závěr v3 však snad naznačuje, že Boží stvořitelské dílo má otevřený konec, že totiž Bůh si v Gn 1 stvořil práci, kterou chce i nadále dělat (*kterou Bůh stvořil, aby ji [u]dělal*). Boží dílo je ve 2,1 popsáno souhrnně jako *nebe a země* (srov. 1,1) a *všechen jejich zástup*: myslí se tu asi všechna díla Gn 1; jinde *nebesa a jejich zástup* odkazuje ke hvězdám, resp. andělům (Dt 4,19; 17,3; 2Kr 23,3-5; Ž 33,6; Iz 34,4; Sk 7,42; Jb 38,7).
- **Sedmý den:** Rabíni se ptají, jak Bůh sedmého dne *dokončil* práci, kterou přece vykonal v předešlých šesti dnech. Co jeho dílu chybělo? Odpověď: chyběl odpočinek; Bůh své dílo dokončil tím, že s ním přestal. Proto Bůh tento den vyzdvihl z proudu dní a času: *požehnal* – dosud Bůh žehnal životu plodností (1,22.28) – a *posvětil* ho, oddělil pro sebe (první zmínka svatosti v Bibli: svatá není země, nýbrž jeden z dní). Tento den také na rozdíl ode dnů předešlých nemá *večer a jitro*; jako by ‚dílo‘ sedmého dne nebylo ‚dokonáno‘, jako by den přestání nepřestával... Pro člověka, stvořeného dne šestého, je sedmý den takříkajíc dnem prvním: lidský příběh, založený pověřeními a dary šestého dne, vychází z Božího odpočinutí.

Ve světle počátku: Písmo

- **Sabat:** Sedmý den je žárlivě strážným Božím ‚chrámem‘ v toku času (Ex 16,23nn; 20,8-11; 23,12; 31,13-17; 35,2; Dt 5,12-15; Iz 58,13n; Jr 17,19nn; Neh 13,15-22). Je *požehnaný*, jako je plodností požehnan život (1,22.28; 9,1) či lid Izraele (12,2n; 17,16 aj.). Je *zasvěcen* Bohu, jako jsou Bohu zasvěcovány, vyhrazovány, z všedního disponování oddělovány desátky, oběti, kněží, chrám atp.; a jako sám Hospodin si pro sebe vyhrazuje Izrael (Ex 31,13; Lv27). Bible se neostýchá opakovat, že Stvořitel své dílo dokončil, že od něj poodstoupil, ba že odpočinul – proto i Izrael má a smí po šesti dnech práce a roboty pustit své dílo z ruky, takříkajíc se vydat Boží péči a odpočinout si ve svobodě (Ex 16,22nn). O sabatu se exodus a stvoření vzájemně nesou a prolínají (srov. Ex 20,2.11; Ž 95; Iz 43,1-3; Žd 13,20), odpočívá celé tvorstvo (Dt 5,14). Sedmý den sabatu je také vzorem pro sedmý rok odpočinutí – odpočinutí půdy a odpuštění dluhů,

propouštění dlužníků na svobodu (Lv 25; Dt 15), a také vzorem dalších svátků a slavností, kdy měl Izrael také ustát se svou prací a oddat se radosti, Hospodinu (Ex 23,14-19; Lv 23 aj.).

- **Ježíš:** Ježíš vztahuje znamení sabatu na sebe, on je pravým odpočinkem (i chrámem), kde je svoboda a nevinnost (Mt 11,28 – 12,9). Ježíš záměrně o sabatu uzdravoval, čímž na sebe přivolal hněv farizeů, potažmo své odsouzení (Mk 3,1-6; L 13,10-16; J 5,1-18; J 9): Sabat je dnem radosti, života, oživující služby - Ježíš je dárce života, ba na způsob Otce stálým obnovitelem a tvůrcem, tedy právě i o sabatu (J 5,16nn). Jeho dílo však překračuje hranice stávajícího světa: Ježíš vstal z mrtvých prvního dne po sobotě (Mt 28,1); ostatně už ve SZ byl osmý den novým začátkem – dnem obřizky, dnem zasvěcení darů, dnem zasvěcení kněží, dnem očištění malomocného atd. (Gn 17,12; Ex 22,29; Lv 9,1; 14,10; Ez 43,27).
- **Církev:** Sabat se jakožto znamení lidu Izraele stal spolu s obřizkou jablkem sváru mezi synagógou a církví; následovníci Krista se záhy začali scházet (také) v první den týdne, v den vzkříšení Páně. Dodržování zákona včetně ustanovení o sabatu nemůže být podmínkou či důkazem příslušnosti ke Kristu (Ko 2,16n; Ř 14,5n), v němž *není Žid ani Řek* (Ř 1,16; Ga 3,26nn). Sabat nicméně zůstává znamením budoucí spásy (Žd 3-4).

Ve světle počátku: my

- **Neděle a sabat:** Křesťané se záhy začali scházet (také) v *den Páně*, v den Ježíšova vzkříšení. Neděle tak v běhu staletí splýnula se sabatem, ba pro většinu křesťanů sabat – takto speciální znamení židů (srov. Ex 31,13) – nahradila. Jistě máme svobodu smýšlet o svátečních dnech tak, či jinak (Ř 14,5)! Podstatné je, že Kristus svým vzkříšením prvního dne týdne zpochybňuje naše moderní vnímání času: Ve světle Pánova vzkříšení neděle není dnem zaslouženého odpočinku či dokonce jen částí víkendu („konce týdne“), nýbrž je dnem začátku darovaného z milosti (prvním dnem nového pracovního týdne i znamením budoucí spásy), dnem pro společný čas církve u Božího slova, dnem vzájemnosti a sbírky pro potřebné (1K 10,33; 16,2).
- **Odpočinek:** Desatero, zákon lidu osvobozeného z otroctví (Ex 20,2; Dt 5,6.15), obširně nařizuje Izraeli, aby pamatoval na sedmý den, kdy jeho Stvořitel a Vysvoboditel ustal od své práce a odpočinul: aby odpočinul také. Vedle „zdravotního“ efektu má sabat dopad i ekonomický a sociální, susedský, duchovní (Iz 58,13n; 61,1-3; Dt 15). Den pracovního volna – jednoho dne v sedmidenním rytmu - je velkým darem židovských Písem naší civilizaci! Dar, který se revolucionáři pokoušeli demontovat (10. den ve Francii, „vychodnoj“ ve stalinském Rusku) a který znevažujeme neustávající činností, stejně jako leností; také „zábavní průmysl“ či „volnočasové aktivity“ signalizují problém, který máme s nedostatkem i přemírou času. Jako manuálně pracující Izraelita spočinul v duševní pohodě (Iz 58,13n), může (a má) moderní člověk, pracující spíše hlavou, odpočinout ve fyzické činnosti. Důležité je pustit svou práci a kontrolu z ruky, ani Hospodin „se nestyděl“ udělat si přestávku.
- **Bůh a náš čas:** Je pozoruhodné, jaký důraz Gn 1 klade právě na tok a rytmus času! Stvoření se tu neděje instantně, nýbrž zabírá šest, resp. sedm dní; první Boží tvůrčí slovo se týká stvoření dne a noci (1,3-5); světla oblohy mají dni a noci vládnout a slouží k určování kalendáře (1,14-19); stvoření nebes a země je korunováno posvěcením dne Božího odpočinku (1,1 a 2,1-3). Konkrétní dny, sabaty a svátky zůstanou v centru biblické pozornosti, a tak i Kristus svou činností rytmizuje podle sz svátečního kalendáře (J 2,13; 5,1.10; 6,4; 7,2.37 aj.; srov. J 1,1.29.35.43; 2,1) a jedná právě i o sabatu. Ježíš přišel v *plnosti času* (Ga 4,4), a třebaže evangelium význam kalendáře relativizuje, jsme i my povoláni *vykupovat čas* chválou Boží a také trpělivou prací (Ef 5,15-20; 1Pt 5,8-11), a sice *dokud on nepřijde* (1K 11,26); a když tedy – podobně jako je tomu v textu o sedmém dni (2,3) - *noci již nebude* (Zj 22,5).

Kázání 5: V zahradě (Gn 2,4-17)

30. března: neděle Laetare (Iz 66,10)

Bůh stvořil svět pro člověka a člověka pro svět. Bez člověka se nemohlo nic zazelenat, a přece Bůh člověku daroval zelenou zahradu. Bůh člověku dal úkoly i důstojnost, dal mu svobodu i hranice.

Výkladové poznámky

- **Struktura:** V 2,4 začíná ‚druhá zpráva‘ o stvoření. O sounáležitosti i rozdílech Gn 1 a Gn 2 byla řeč v úvodu. Gn 2,4 – 4,26 představuje vyprávění, uvedené jako *rodopis - rody, příběhy*, hebr. *toledót* (5,1; 6,9; 10,1.32; 11,10.27; 25,12 ad.). Náš oddíl (do 2,25) je úvodem: popisuje místo – zemi (2,4-6) a zahradu vč. okolí (2,9.10-14.15; srov. 3,1.22-24; 4,16); uvádí postavy – Boha (2,4.7.8n.15-17), lidi (2,7.22) a zvířata (2,19; srov. 3,1); naznačuje lidské úkoly – péči o půdu (2,5.15; srov. 3,17-19.23; 4,2) a řemeslnou práci (2,12; srov. 4,20-22); s prvním zákazem přináší i první hrozbu - porušení tabu přinese člověku smrt (2,9.16n; srov. 3,3n.6.19.22; 4,8.14n.23n). Náš oddíl se dělí na popis země, kde není člověk ani zeleň (2,4-6), na vyprávění o stvoření člověka a zahrady (2,7-9), popis vod Edenu (2,10-14) a vyprávění o lidském mandátu (2,15-17).
- **Země:** Božími zásahy (2,7.8-9) a lidskou prací (2,5d.15) se země mění z pustiny (2,5n) v obyvatelný svět (2,7-15). Hebr. vypravěč užívá pojmů *erec – země, souš*, také *Země izraelská* (2,4.5ac.6a.11-13; 1,1n.10n.24; srov. 12,7), zde prostor děje a Boží činnosti; *adama – půda, ornice, zemina* (2,5d.7a.9; srov. 2,19; 3,19.23; 4,2), zde ve vztahu k člověku, hebr. *adam – pozemšťan, ‚zemák‘; sádé – pole či divoká krajina* (2,5; srov. 3,1; 25,27); a *gan – zahrada* (2,8n.10.15n; srov. 13,10; 11,10), místo pro člověka připravené a do péče mu svěřené. Bez lidské práce nic neroste (2,5.15), zároveň je zahrada Božím darem pro člověka (2,8n).
- **Zahrada:** Je přesně - pro nás ale neurčitelně - lokalizována v *Edenu na východě* (2,8), je plná krásných ovocných stromů (2,9.16a; 3,6; srov. 1,11.29n), má střed a v něm dva zvláštní stromy – životodárný *strom života* a zapovězený *strom poznání* (2,9.16n; srov. 3,11.22), a sama je středem širého světa (2,10-14). Jakou roli hraje vsuvka o řekách a zemích?! První dvě řeky – *Pišon a Gichón* (1Kr 1,45?) - jsou neidentifikovatelné, stejně i první země – *Chavíla*, snad *písčitý kraj*. *Kúš* je asi Nubie (2Kr 19,9; Ž 68,32), *Chidekel* je Tigris. O neznámé *Chavíle* čteme nejvíc (2,11n): dobývá se tam *dobré zlato, pryskyřice* (srov. Nu 11,7) a (asi) *karneol* (srov. Ex 25,7; 28,9.20). Je zahrada výchozím bodem adamových výprav za surovinami, či snad zvláštní rezervací v širším světě lidí (srov. 3,23n; 4,14-16)?!
- **Člověk:** Bez člověka se země nemůže zelenat (2,5.15). Stejně jako později zvířata (2,19) ho Bůh na způsob hrnčíře *uhnětl, vytvaroval* – hebr. *yacar* (2,8n; srov. Iz 29,16; Jr 18,2), a to z prachu země, doslova: *Uhnětl člověka, prach z půdy (afar min-hadama)*. Míní se chybní, pomíjí kvalita člověka (3,19c; Ž 104,14-16; 2K 4,7), nebo jeho hmotný původ (3,19c.23; 1,24nn; 2,19; Jb 33,6; Kaz 3,20; 12,7)? Bůh člověka oživil svým *dechem života* – hebr. *nišmat chayyim* (2,7; Dt 20,16; Jb 27,3; 33,4). Boží *dech*, jinde *duch* – hebr. *ruach*, oživuje všechny tvory (7,22; Ž 104,29n). I živočichové jsou *duši živou* – nemíní se psychika, nýbrž život (2,7; 1,20n.24.30; 2,19; 9,4). Člověk má stejný původ jako tvorové. Odlišuje se (srov. 2,20) individuálním aktem stvoření (2,7), péčí (2,8n.16), pověřením (2,5.15) a zákazem (2,17).
- **Mandát:** Člověk má *obdělávat a střežit* zahradu (2,5.15), doslova *sloužit* - hebr. *avad* (3,23; 4,2; Ex 20,2.9n aj.) a *hlídat* či *zachovávat* - hebr. *šamar* (3,24; 4,9; 17,9; 18,19 aj.). Svou prací vlastně napodobuje Boha, který v Gn 2 pracuje (viz níže). Je opatřen všemi zdroji ke svobodnému užívání (2,9.10-14.16), zároveň je mu uloženo omezení (2,17; 3,1nn): ze *stromu poznání* nesmí jíst (více dál ke Gn 3), jinak *najisto země* – tak jako smí (v hebr. stejná slovesná vazba) *najisto jíst* z ostatních stromů (2,16b.17b). Hrozba je formulována jako rozsudek smrti, který bude dříve či později vykonán (srov. 20,7; Nu 26,65; 1S 14,39; 22,16; Jr 26,8; zvl. 1Kr 2,37.42): člověk bude vyhnán ze zahrady, aby se nedostal ke *stromu života* (3,22n). Odepření přístupu k tomuto zdroji života, a ne exekuce, se nejspíše myslí ve 2,17. Byl první člověk nesmrtelný ze své bezhříšné podstaty, anebo ‚zvenčí‘, díky ovoci stromu? Formulace hrozby umožňuje chápat smrt buď jako něco nového, jako konec nesmrtelnosti, anebo jako trest smrti vynesený nad smrtelníkem, který měl dosud ovšem přístup ke zdroji života.

- **Hospodin Bůh:** Bůh je v Gn 2-3 nazýván *Hospodin Bůh*, což je sousloví jinde ve SZ velmi vzácné. Jako hrnčíř *hněte* člověka (2,7n), jako zahradník *vsazuje* zahradu (2,8a) a *dává vzrůst* stromům (2,9), aby tam člověka *umístil* (2,8b), *vzal* ho a *postavil* ho tam, resp. mu tam *dal spočinout* (2,15); a *přikazuje* mu, *mluví* k němu (2,16). Bůh je blízký, angažovaný, takříkajíc manuálně činný. Je tvůrcem, pečovatelem, zaměstnavatelem, zákonodárcem a soudcem.

Ve světle počátku: Písmo

- **Ráj:** *Eden* zůstává v Písmu symbolem politické a ekonomické, jaksí nadsvětlné moci (Ez 27,23; 28,13; 31,9). *Zahrada* je metaforou ztracené, současné i zaslíbené krásy a spásy (13,10; Dt 11,10; Iz 51,3; 58,11; Jr 31,12; Jl 2,3). Milenci jako by se vraceli do zahrady počátku (Pís 4,12.15n; 6,1n; 8,13). O *ráji* – řec. *paradeison* – mluví v Gn 2-4 řecká LXX; v NZ je *ráj* místo, kde přebývá Bůh (L 23,43; 2K 12,4; Zj 2,7). V *zahradě* byl Ježíš zrazen a pohřben (J 18,1.26; 19,41). *Strom života* (2,9; 3,22-24) je metaforou moudrosti (Př 3,18; 11,30; 13,12; 15,14) a bude jako zdroj zdraví a života stát ve středu nového Jeruzaléma (Zj 22,2.14.19).
- **Člověk:** Ve svém materiálním i ,božském' původu, jakož i ve své hlíněnosti – uhněten Bohem ze země, oživen Božím duchem, Bohem vydán zániku - je člověk spřízněn s ostatními tvory (Ž 104,29n; Jb 34,14n; Kaz 3,19-21; srov. Jb 10,8n; 33,4; Ž 90,3; 103,14-16; Iz 40,6n; 2K 4,7; Ř 1,32). Zároveň je nad ně vyzdvižen, zvl. pak dobrý král (Ž 8; 72; 89,20-26). Kvůli člověku tvorstvo propadá zkáze, a s ním bude i ono zachráněno (Ř 8,18-30). Nyní neseme podobu smrtelníka Adama, jednou ponese podobu vzkříšeného Krista (1K 15,42-50; Ř 5,12nn). Každý člověk je *uhněten* Bohem (Ž 94,9; 103,14; 139,16; Iz 29,16; Ř 9,20); Boží dílo z Gn 2 je zároveň předobrazem povolání i obnovy Izraele a církve (Iz 43,1.7; Ga 4,19).
- **Hospodin:** Bůh zůstává tvůrcem světa i lidu (Iz 43,1; 2K 5,17), štědrým pečovatelem (Ž 104; Mt 6,25nn), zákonodárcem i soudcem (Ex 20,1nn; 34,7nn; Ř 1,18nn), nadále pracuje (Ex 20,11; Ž 104; Iz 43,1a; J 5,17). To vše ztělesňuje Ježíš (J 2,7-9; 5,17.22; 6,11 aj.). Je i novým Člověkem, hlavou nového lidstva (J 1,14; 3,3.5.13; 19,5; 1K 15,47-49; Ko 1,15-20; 1Tm 2,5n aj.).

Ve světle počátku: my

- **Půda a člověk:** Člověk je učiněn z prvků této země, ze stejných atomů a podle stejných zákonitostí jako vše ostatní ve vesmíru. Je oživen Bohem, povoláván Bohem, ale po biologické i psychické stránce je bytostí pozemskou, *prach z půdy* země. Jeho humanita je spjata s humusem. Abstraktně čisté lidství je chiméra (vždy jsme žili s nástroji, s technikou, díky práci). Zapomínáme-li na přírodu, na manuální práci spjatou s půdou, spoléháme-li na ,svobodu od přírody' – na svobodu idejí, politických projektů, libovolných tužeb (Ř 1,23nn), odtělesněnou duchovnost (1Tm 4,1-5), digitální technologie či virtuální realitu a ,umělou inteligencí' -, vydáváme se všanc odlidštění. *Slovo se stalo tělem* (J 1,1.14; 6,63).
- **Příroda i kultura:** K přírodě (k zahradě a jejím stromům) patří od počátku i kultura (drahocennosti oněch dalších zemí). *Zlato, pryskyřice a karneol* zastupují cestování a hledačství, vytěžování, řemesla a obchod, umění i náboženství (viz odkazy výše). Rajský stav nespočíval v ,nevinnosti divocha' (jak tvrdil Rousseau), nýbrž byl – po Božím vzoru - svázán s prací a otevřený širému světu. Selský rozum i technická expertíza, životní zkušenost i teoretické myšlení, manuální práce i technologie, skromná všednost i neutuchající objevování, krása, umění, rozlet – to vše patří k člověku (*zahrada*, ale i *země* za jejími hranicemi).
- **Člověk a země:** Člověk je ze země vzat, je na zemi odkázaný, ale zároveň je mu země svěřena do péče (2,15), ba je jejím spolutvůrcem (2,5). V Gn 1 byla řeč o vládě a podmanění (1,26-28), v Gn 2 je řeč o službě a ochraně: Filozof F. Bacon mluvil o ovládnutí přírody skrze poslušnost jejích zákonitostí. Dnes snad raději mluvíme o ochraně a službě z moci nám dané. Panování bez vědomí služebnosti končí drancováním přírody (i druhých lidí); služba bez vědomí moci končí v otrockém zbožštění přírody (a v anarchii). Gn 2 nemluví o ochraně celého světa, nýbrž právě svěřené zahrady: neuskutečňuje se globální panství nejprve v péči o svěřený kousek země? Ale jistě je tu i širý svět venku!

Kázání 6: Pomoc jemu rovná (Gn 2,18-25)

6. dubna: neděle Judica (Ž 43,1)

Není dobré, aby byl člověk sám, proto mu Bůh učiní vhodnou pomoc. Člověk pojmenovává zvířata, ale pomoc nenachází; Bůh mu přivádí ženu, a člověk mužně promluví a vydává se na novou cestu.

Výkladové poznámky

- **Struktura:** Perikopa je poslední částí úvodu (2,4-25) k vyprávění o ráji *na východě* a o vyhánění *na východ* od ráje (2,4 – 4,26; srov. 2,8; 3,24; 4,16): uvádí na scénu ženu, klíčovou postavu dalšího děje (srov. 3,1-7.12.16.20; 4,1n.25). Její stvoření je uvedeno Božím zjištěním, že *není dobré, aby člověk byl sám* (2,18; srov. 1,31): jako je člověk ‚napravením‘ země (2,5n), je žena ‚napravením‘ člověka, odteď *muže* (1,27 byla řeč o *samci a samici*). Byl člověk jen sám pro sebe, či osamělý, nebo nestačil na své úkoly (2,15)? Bůh zjedná nápravu - *učiním mu pomoc jemu rovnou* (2,18; srov. 1,26): *hněte* – hebr. *yacar* – proto zvířata z půdy (2,7.19) a přivádí je k člověku, aby je pojmenoval - s výsledkem, že *se nenašla pomoc jemu rovná* (2,19-20). Pak *buduje* z boku člověka ženu a člověk ji nadšeně přijímá (1,21-23). Pasáž uzavírá výhledem na další dějiny mužů a žen (2,24) a nahotu prvního páru (2,25), která je předtaktím další části (srov. 3,7-11.21).
- **Slova:** Text užívá repetice slov, příp. synonym, a to v obou částech (2,18-20 a 2,21-23): *pomoc jemu rovná* v první části (2,18.20); v obou *člověk – adam* (2,18.19.20.21.22.25), *uhníst*, příp. *zformovat a vybudovat* (2,19.22), *z půdy – min ha’adama* a *z člověka – min ha’adam* (2,19.22), *přivést k člověku*, resp. *k němu* (2,19.22), *nazývat, pojmenovat* (2,19n.22c); ve druhé části pak *vzít* (2,21.22.23), *maso* či *tělo – basar* (2,21.23.24), *žena – išša* (2,22.23.24.25), *muž – iš* (2,23.24). Vidíme dvakrát: vytvoření zvířat, resp. ženy (*min ha’adama*, resp. *min ha’adam*), přivedení a pojmenování zvířat a ženy, přičemž napoprvé se pomoc nenašla, napodruhé je jí žena. Zdá se, že rozhodují jména, která člověk dává: jména zvířecí - *a nenašla se...*, nebo jméno své - *Konečně [ČEP vypouští] je to... ať išša se nazývá, vždyť z iš je vzata* (2,20.23).
- **Zvířata:** Zvířata jsou stvořena ze stejného materiálu a stejným způsobem jako člověk (2,7n.15; 3,23), přece mezi nimi nenachází *pomoc sobě rovnou*. Asi ve snaze harmonizovat s Gn 1 – zvířata dříve než člověk (1,20-26) – zastírají některé překlady, že v hebr. 2,19 časově navazuje na 2,18 – člověk dříve než zvířata (srov. 2,5). Pojmenování zvířat není vloženým příběhem, nýbrž je součástí hledání *pomoci* pro člověka: nejprve mezi zvířaty, pak v ženě. Bůh *pomoc* připravuje, člověk si ji – dle Božího zadání (2,18b) – vybírá.
- **Žena:** Za *pomoc sobě rovnou* si vybírá ženu, kterou Bůh ‚chirurgickým‘ (‚manuálním‘) aktem *vystavěl z boku* člověka (2,21). Svůj výběr dává člověk najevo tím, že ženu pojmenovává podle sebe, či spíše sebe podle ní (B21: *bude se nazývat manželkou, neboť je vzata z manžela*, hebr. *išša* → *iš*); poznal, že je s ním spřízněná (2,23; srov. 29,14; Sd 9,2). Tato slova jsou vůbec první lidská slova, která Bible cituje – mužova óda na ženu, píseň, v níž se člověk stává mužem! Kým je žena muži? Hebr. *ezer kenegdo* (2,18b) se překládá různě: *pomoc jemu rovná, pomoc jako jeho protějšek, pomoc při něm, pomoc jakoby proti němu, rovnocenná opora* aj. Žena není mužovou služkou; je jeho kompatibilním dokončením, ba dotvořením, jeho oporou, pomocnicí, družkou, ale i opozicí - brannou *pomocí* od Hospodina (srov. Ex 18,4; Dt 33,7.26.29; Ž 20,3; 33,20 aj.). Jak? Na tělesné, ba erotické rovině (2,21-25): k ní tažen, muž opustí domov (srov. 12,1; Ž 45,11n) a *přilne* k ní (hebr. *davak* 34,3; Dt 4,4; Rt 1,14; Ž 63,9), takže se ze dvou (opět) stává jeden - *jedno tělo*.

Ve světle počátku: Bible

- **Zvířata:** Proč jsou zvířata a žena zmiňovány v rámci jednoho hledání *pomoci*? Snad polemicky: Žena není objekt či bezprávná otrokyně na způsob zvířete (srov. Ex 21,7-11; Ef 5,25.28-30), ani ji nelze zvířetem nahradit (srov. Ex 22,18; Lv 18,23; 20,15n). Zvíře není člověku rovno, natož aby mu bylo bohem (srov. Ex 20,4n; 32,4n; Ř 1,22n). Nad zvířetem člověk panuje - smí je jíst, využívat, ne ale zneužívat (1,26n; 9,3; Dt 5,14n; Pš 12,10). Zcela jinak je nerovný poměr muže a ženy až důsledkem soudu (3,16b; srov. Ř 1,18nn); k tomu ale více nad Gn 3.

- **Člověk:** Byť Gn 1 zdůrazňuje povolání člověka k vládě z Boží moci (1,26n), je člověk pasivním příjemcem Boží péče (1,28-30). Byť Gn 2 mluví o lidské službě zemi (2,5.15), je člověk aktivním spolutvůrcem světa i svého osudu, partnerem Božím (2,5.20.23n). Ve službě je člověk vládcem, jak ztělesní Kristus (Ž 8; Mk 10,42-45). Bůh chce, aby v pozemské oblasti člověk svobodně rozhodoval, myslel a mluvil, jednal, utvářel svět dle sebe. V Gn 2 člověk jedná mj. slovem: pojmenovává zvířata a ovládá tak živý svět (Ž 8,7-9). Dává muž najevo nadvládu, když dává jméno ženě (3,20a)? Spíše potvrzuje svou volbu (2,23) a ženu ctí v jejím nezaměnitelném, nezastupitelném úkolu mateřství (srov. 3,20b; Iz 7,14; Mt 1,21; L 1,46-49; 1Tm 2,15).
- **Žena:** „Ženskou otázku“ (ani tu „mužskou“) neřeší Bible jednou šablonou. Sledujme stopy našeho oddílu: Žena je muži pomocí a protějškem (2,18; 24,67; Rt; Sd 4-5; 1S 1-2; 25,32nn; Est), dobrem a radostí (2,23; Př 18,22; 31,10nn; Kaz 9,7-9; Pís 4,1-7), zdrojem milostného nadšení, cílem cesty (2,23-25; Př 5,18n; Pís 2,8-17; 4,12nn; 6,4nn; 7,11nn; 8,1-7). Třebaže Písmo mluví o sexualitě spíše věčně a u vědomí jejích pastí, ba děsivých zákoutí (Př 5 a 7; Ex 20,14; Sd 14 a 19 aj.), jeho tenorem je přitakání milostné vášni a sexuální rovnosti muže a ženy (Pís; 1K 7,1-5). Představa, že muž kvůli ženě opouští domov, neodpovídá realitě biblického světa - žena naopak následuje muže; a přece Bůh, příp. Kristus jde touto kontrakulturní cestou lásky (2,24; Jr 3,1 vs. Dt 24,1-4; Oz 1-3; Ef 5,25-33; Mt 25,1-6) a je vzorem obětavého manžela.
- **Jedno tělo:** Náš text (zvl. 2,24) je zdrojem biblické argumentace pro manželskou výlučnost a věrnost (Mal 2,14-16; Mt 19,3-9; 1K 7,1-5), proti prostituci (1K 6,12-20), pro hierarchii, a zároveň vzájemnou odkázanost muže a ženy v manželství, ale i v církvi (1K 11,7-12; 1Tm 2,12-15), pro Kristovu cestu oběti za církve, pro jeho trvalou péči o svůj lid i pro eschatologickou naději – jsme na cestě k *velkému tajemství* sjednocení (Ef 1,10; 5,25-32). Náš text je základním kontrastem vůči zapovězeným praktikám (Lv 18,22; 20,13; Ř 1,26-28).

Ve světle počátku: my

- **Vyslovit se:** Jako člověk na počátku určil zvířatům jména - a autoritativně tak vyloučil zvěř jako *pomoc sobě rovnou* -, podobně člověk obecně svou řečí poznává, třídí a objektivizuje, ovládá svět (1,26; srov. Ž 33,4-9). Ódou na ženu, v Bibli prvními citovanými lidskými slovy (2,23), ale vstupuje do vztahu: i ženě sice dává jméno, své druhové (*iš*), resp. přijímá je od ní - a stává se tak mužem (2,23: *išša* → *iš*) -, tím ale uznává ženu jako Boží dar a vydává se za ní (2,24n). Pojmenování utvářejí a ovládají realitu; slovy uznání a obdivu, přijetí a sebevydání vstupujeme do vztahu! Jména umožňují moc, argument, spor, rozlišení (což je nutné ve světě politiky, vědy, práce); ve vyznání vystupujeme ze sebe, vydáváme se za druhým člověkem, ke sjednocení a oběti. „Slovo dělá muže.“ Zde z člověka (*adam*) dělá muže (*iš*) vyznání lásky a sebeobětování (2,21.23; srov. Pís 7,12-14; 8,6). Žena pomáhá (2,18b) muži se vyslovit! A jistě i muž ženě (Pís 2,1n; 8,1-6).
- **Manželství:** V Gn 2 ani jinde v Bibli není definováno, co je manželství, ba tento pojem se v Bibli nevyskytuje – je řeč o *domu, zákonu muže, svatbě* či *sňatku* atp. (Lv 18,9; Ř 7,2; 1K 7,9n; Žd 13,4): *je to velké tajemství* (Ef 5,31n)! V Bibli – i v kulturách dějin a dneška – vidíme různé způsoby, jak se lidé poznávají (náhodně, o slavnostech k tomu určených, díky prostředníkům), jak ke sňatku dochází (dohodou rodin, rozhodnutím vrchnosti, svobodnou volbou), jak je manželství zvykově uspořádáno a právně reglementováno (srov. 16,3; 24,2-9.57-67; 29,15-30; Rt 3-4); ba že partnerská láska a vášně žije i mimo společenská pravidla (srov. Pís 1,5-8; 5,2-8; 8,1-4). *Opustit otce a matku* (srov. Mt 10,37; 19,27-30), vykročit na neprošlapanou cestu, aby muž přilnul k ženě – a žena k muži -, je nesamozřejmý, nejistý, mnohdy bolavý proces, jemuž se do cesty staví osobní dispozice i rodinné ohledy, kulturní konvence (kmenová tabu, dědické zvyklosti) či ekonomické a politické podmínky (válka, migrace, chudoba, zákony). A přece si láska razí cestu! *Amor volat undique...*
- **Kontroverze:** Manželství vždy bylo a je vystaveno nepřátelství, kontroverzím. Asketi a církve povýšily celibát na ideál (srov. 1Tm 4,1-3); církevní i světské zákony omezovaly, kdo s kým, stanovily, co a jak a kdy v manželském soužití; zvl. vyšší vrstvy přísně reglementovaly výběr partnerů, ale také tolerovaly (zvl. mladým pánům) promiskuitu; dnes manželství čelí vztahové chudobě, rozvodovosti, módě alternativních svazků (polyamorie, stejnopohlavní partnerství). Manželství zůstává cestou s Pánem! I celibát je cestou s Ježíšem, který sám žil v celibátu (Mt 19,10-12; 1K 7,7; Jr 16,2). O hodnotě celibátu je nutné mluvit!

Kázání 7: Znáť dobré i zlé (Gn 3,1-7)

13. dubna: neděle Květná (Mk 11,1-11)

Neposlušný Božímu slovu, člověk sáhnul po božských schopnostech pro sebe, a tak sebe i Boha ztratil. Kristus šel cestou poslušnosti a kříže, a tak získal království.

Výkladové poznámky

- **Struktura:** V Gn 3 se rozvíjí příběh, připravený v Gn 2: Postavy se střetávají (3,1.10n.12.16); zahrada se stává dějištěm rozkolu (3,1.18n); dar ovoce se stává „jablkem sváru“ (3,1-3); tabu je porušeno a Boží hrozby se uskutečňují (3,6.14nn). Náš úsek začíná uvedením hada (3,1a), pokračuje rozhovorem hada se ženou (3,1b-5) a vrcholí porušením zákazu (3,6n). Je rámován slovní hříčkou: *zchytralý* – ערום *árúm* (3,1) se píše stejně jako *nahý* – ערום *áróm* (3,7; srov. 2,25).
- **Rozhovor:** Cesta k neposlušnosti vede „mudrováním“ nad Božím slovem. Had předstírá údiv nad Boží domnělou nepřejícností: proti velkému daru (2,16: *z každého stromu zahrady určitě jez*) staví jeden malý zákaz (3,1b: *Jakže... nejezte z každého stromu?* srov. 2,17). Nebo snad – jak se častěji překládá – převrací Boží dar v absurdní, absolutní zákaz (*nejezte ze žádného stromu*)? Žena se nechá svést k obhajobě Boha: vysvětluje dar (3,2) i zákaz - svémyslně ho přiostrí (*ani se ho nedotýkejte*) – včetně důsledků neposlušnosti (3,3). Zde had Bohu přímo protiřečí (2,16: *jistě zemřeš* vs. 3,4: *jistě nezemřete*). Jako motiv Bohu podsouvá neochotu dělit se o své postavení; a s poznáním *dobrého a zlého* slibuje člověku bohorovnost (3,5). Žena tak uvidí strom nově – *dobrý k jídlu, lákavý pro oči*, ba *žádoucí pro pochopení* či *zdar* (3,6; 2,9) – a jí, ona i její muž s ní. Hadův slib se splní, ale jen jaksi napůl: *jejich oči se otevrou a poznají* (3,5)... že jsou *nazí* (3,7).
- **Být jako Bůh:** Jde o neposlušnost Božího zákazu, zpochybnění Boží integrity, uzurpaci bohorovnosti. Proč ale člověk neměl nabyt *poznání dobra a zla* (2,17)? A když ho nabyl, co získal? Poznal jen, že je *nahý* (3,7), anebo je přece *jako Bůh* (srov. 3,22)? Had lidem podsouvá pokřivený obraz Boha, který je Bohem tak, že *zná dobré a zlé* – a přitom Bůh dobrý i je a dobré i dělá (1,31; 2,9.18); karikaturu Boha, který si svou moc drží pro sebe (3,1b.5) – a přitom se Bůh sdílí, ba omezuje (1,26n). Had podsouvá lidem představu, že když tuto moc poznání získají, budou *jako Bůh* (3,5: *budete jako Bůh, znající...*). Bůh později uzná, že *ted' je člověk jako jeden z nás, aby znal dobré a zlé* (3,22a): ne úplně *jako Bůh*, nýbrž jako *jeden z nás*, snad jako člen „Božího dvora“ (srov. Jb 1,6; Ž 82); a není prostě znalcem dobrého a zlého, nýbrž je uschopněn dobro a zlo poz(ná)vat (*aby znal*). Had říká polopravdy a svede člověka k nedůvěře, k překročení stanovených hranic... a k hanbě a smrti. Ale zemřel člověk (2,17; 3,6nn; 5,5)? Smrt nejspíše spočívá už v rozbití důvěry vůči Bohu (3,1.8), v rozklížení partnerství (3,11n.16), ve ztížení života a v prokletí země (3,16-18), a předně ve vydání smrtelnosti (3,19.22n; 5,5). Ale o tom všem až nad dalšími dvěma oddíly.
- **Záhady zahrady:** Kdo je had, doslova *ten* [tedy nějaký určitý] *had*? V Gn 3 jedním z *živočichů pole, jež Hospodin Bůh udělal* (3,1). Jak to, že mluví; že se staví proti Bohu; že svádí člověka? Jak to, že zlo vychází z Edenu, z Božího tvorstva?! Nevíme. Nevíme také, o jaké šlo stromy; a jak to, že měly takovou moc. Původ zla je mimolidský a tajemný – zlo není v lidské moci -, stejně jako je metafyzický původ života i zákona.

Ve světle počátku: Bible

- **Had:** Na *hada* narazíme v různých rolích (srov. 49,17; Ex 4,3; 7,15; Nu 21,4-9; 2Kr 18,4; Mt 10,16; J 3,14). NZ ztotožní edenského *hada* se satanem, úhlavním Božím nepřítelem (Zj 12,3-9; J 8,44). Důvodem jsou jeho lživá slova, ale jistě i fakt, že had představuje typické ohrožení (3,15; Ž 140,4; Př 23,32; Mk 16,18 aj.). Ugaritské mořské božstvo Litan je ve SZ zosobněním nepřátel Hospodina, lidu i stvoření (Iz 27,1; Ž 74,14). Sloveso *n-ch-š* (stejně hlásky jako *had*) označuje zapovězené *věštění* (30,17; 44,5; Lv 19,26; Dt 18,10 aj.).
- **Ambivalence:** Nahota patřila k dobrému lidství (2,24n), poznána nahota je ponížením, ba soudem (3,7-11; 1S 19,24; Jb 2,21; 24,7.10; Kaz 5,15; Iz 20,2-4; 58,7; Oz 2,3). *Had* je *zchytralý, lstivý* (3,1; Jb 5,12.15), pojem

ale označuje i *chytrost, rozumnost, rozvážnost* (Př 12,16.23; 13,16; 14,8.15.18 aj.). Podobně *lákavý* (3,6) má pozitivní (40,26; Ž 10,17; 21,3) i negativní (Nu 11,4; Ž 10,3; 78,30) konotace; stejně tak slovo *žádoucí* (3,6; 2,9; Ex 20,17; Ž 19,11; Př 21,20; Pís 2,3). Nápadný je v hebr. trpný tvar *otevrou se oči* (3,5.7): to Bůh otvírá oči (21,19; Ex 4,11; 23,8; 2Kr 4,35; 6,17; Jb 14,3; Ž 146,8 aj.); jako by už v 3,7 byl Bůh při díle.

- **Dobro a zlo:** Už v zahradě se skrývá možnost *zla* (2,9.17; 3,5.22). Co je *dobrem a zlem*? Stvoření bylo *dobré* (1,31), *zlo* je asi zrušením stvoření, anarchií, nebytím. Dle některých je *dobro a zlo* merismus (proto 3,6 v ČEP *vševědoucnost*; srov. 24,50; 32,24.29; 2S 13,22). *Dobro a zlo* mohou označovat životní úděl (Dt 30,15; Jb 2,10; 30,26; Jr 18,10; 42,6). Jsou to i morální (Ž 34,15; 37,27; 52,5; Př 14,22; Kaz 12,14; Iz 5,20; 7,15n; Am 5,14n; Mt 5,45; 7,11.17n; 12,34n; 13,38; Ř 12,9) a právní, politické kategorie (2S 14,17; 19,36; 1Kr 3,9). *Poznání dobrého a zlého* a volba mezi *dobrem a zlem* tvoří rámec Pentateuchu (Gn 2-3 a Dt 30,15-20).
- **Pád:** Přečin prvního páru má v Gn fatální důsledky – narušení vztahů (3,7-12), Boží soudy nad hadem, lidmi i půdou (3,14-19), uzavření zdroje života (3,19.22-24), bratrovraždu (4,1nn), spirálu msty (4,23n), zkažení tvorstva (6,1nn), impérium (11,1-9), neplodnost (11,30). Týká se všech až dodnes: všichni zhřešili a propadli Božímu hněvu a porušenosti (Ž 90,3-11; Ř 1,18nn; 3,14nn; 5,12nn; 8,20), nevinná nahota (2,25) se stává tabu, ba soudem (9,22n; Ex 20,26; Lv 18,6nn; Dt 23,15; Iz 20,4). V čem ale přečin spočíval? V porušení smlouvy (Oz 6,7⁷), v nevděku, neúctě, záměně Tvůrce a tvora, sebeklamu poznání, modlářství (Ř 1,21-25; 1K 1,19-21), v neposlušnosti (Ř 5,19), v oklamání (1Tm 2,14). Tradice mluví o pýše a žádostivosti. V teologii víceméně nepovšimnuto zůstává, že v Gn 3 spíše než o „pád“ (do amorálnosti) jde o „vzestup“ (k morálnímu vědomí): Jako by rozsuzování dobra a zla bylo v lidské moci (4,5-8; 4,23n; 9,24-27) a jakoby pouhé vědění o dobru dělalo člověka dobrým (Ř 2,1nn; Mt 9,11; 12,2 atp.). Touha po tomto vědění (a této moci) je prahříchem; morální pohoršení je jeho stálým projevem. Jen Bůh je dobrý (Mt 19,17)! A Ježíš je věrný (Mt 4,1-11), poslušný, ba utrpením se poslušnosti učí (Ř 5,19; Fp 2,7-9; Žd 5,8), je pravdivý (J 3,19-21), zastává se lidí, přikrývá jejich hříchy, obětuje se pro ně (Mt 7,1-5; 9,12n; 12,3-7; L 23,34-43). Poslušností a láskou, ne poznáním, se Ježíš stává rovným Bohu a přináší světu spásu (Sk 2,36; Fp 2,5-11; Ř 8,18nn).
- **Být jako Bůh:** *Had* ženě slibuje, že v poznání dobra a zla budou *jako Bůh* (3,5); Bůh říká: *je jako jeden z nás* (3,22). Poznání – tedy rozlišování, rozsuzování, odměňování a odsuzování, ale i prožívání dobrého a zlého – patří k Bohu, k výkonu jeho vlády (Ž 82 aj.). Člověk ale byl podobný Bohu i bez této vladařské schopnosti! Byl přece pověřen vládou, a to v poddanosti Bohu, ne jako *jeden z nás* (1,26-28; Ž 8). Původním povoláním i obnovený cílem člověka skutečně je být podobný Bohu, dokonce *být z Boha*: tedy jedině v Kristu, na cestě víry, lásky a naděje (Ř 8,26-30; 1K 15,42nn; 2K 3,18; Ko 1,15-24; 1Pt 2,21nn; 1J 4,7nn aj.).

Ve světle počátku: my

- **Příběh, kde je Bůh předmětem:** Když čteme celý příběh stvoření, vidíme, že Hospodin Bůh je hlavním aktérem. Je tím, kdo promlouvá ze tmy a tvoří. Je tím, kdo stvoření dává řád. Je tím, kdo rozhoduje a utváří vztah muže a ženy. Staví je do zahrady a dává jim pravidla. V našem textu na scénu poprvé vystupují mužena a muž a zcela samostatně se rozhodují. V textu mluví žena o Bohu, ale nikoli s Bohem. Adam mlčí a přidává se k ní. Hospodinu zde vyjadřují nedůvěru, a to před samotným skutkem, jenž vyjadřuje náš pád. Já jako měřítko všeho stojím v popředí. Já rozhoduji. Já, který si jsem jistý, co potřebuji, ale přes všechny Boží činy, jimiž mě Bůh zaopatřil, si nejsem jistý Boží dobrotou vůči mně. Jak se vymanit ze svých pádů? Dokážu se spolehnout na Boží dobrotu (Ř 2,4) a učinit z Hospodina původce a vůdce mé cesty?
- **Příběh začátku nové etapy:** Na scéně dochází ke změně. Podobně jako při vjezdu do Jeruzaléma, kdy se Ježíš jeví jako vítěz, který přináší Boží království, čistí chrám, umlčuje odpůrce a přichází učit do chrámu. On je vítěz. Je však také zkoušen farizeji, herodiány a saduceji. V Gn 3 vidíme korunu stvoření v Božím zahradním chrámě. To dobré stvoření, které Bůh ve své dobrotě zajistil pomocí jemu rovnou, je podrobeno zkoušce – stejně jako je Ježíš zkoušen od chvíle, kdy vstoupil do Jeruzaléma, až po večer v Getsemanské zahradě, kde se modlí „ne má, ale tvá vůle se staň“. První člověk, jenž je přece mužem a ženou, při zkoušce v zahradě mlčí, nechá jednat svou muženskou polovinu a ve zkoušce selhává. Je to obraz našich zkoušek, v nichž se rozhodují, jestli se sjednotím s prvním Adamem, nebo s tím druhým. Hledám vůli toho, kdo o mně řekl, že jsem dobrý, nebo věřím, že já sám nejlépe rozumím tomu, co je pro mě dobré?

Kázání 8: Prach jsi (Gn 3,8-19)

18. dubna: Velký pátek (Mk 15,24-39)

Za neposlušností přichází trest. To ale, že Bůh člověka hledá, jeho vinu přezkoumává a své tresty omezuje, je příslibem Boží věrnosti a spásy, která se naplní v Kristu, který svou smrtí potře smrt, hřích a ďábla.

Výkladové poznámky

- **Struktura:** Oddíl se člení na úvod (3,8-10), rozhovor Boha s lidmi (3,11-13), a vynesení rozsudků (3,14-19). Oddíl má chiastickou stavbu: muž (3,9-12) – žena (3,13) – had (3,14n) – žena (3,16) – muž (3,17-19): had je hlavním terčem. Oddíl je asymetrický: nejvíc prostoru dostává muž (dvě otázky a odpovědi: 3,9-12; obsáhlá kletba: 3,17-19), méně žena (jedna otázka a odpověď: 3,13; krátký výrok: 3,16), nejméně had (jen obsáhlá kletba: 3,14n). Soudy nad hadem a mužem shodně zmiňují vinu (*Protože jsi to udělal*, příp. *Protože jsi slyšel hlas své ženy*), prokletí (*hada*, příp. *půdy*), motiv jídla, *po všechny dny tvého života*, a pojmy *prach* a *pole*. Nápadným pojmem je *jíst* (10x): jídlem vše začalo (2,16n; 3,1-7), jídla se týkají i Boží soudy (3,14.17-19).
- **Úvod:** Získané poznání (3,7) není cestou k bohorovnosti (3,5n), nýbrž k odcizení a strachu (3,8-11; vs. 2,25). Kontrast lidí, skrývajících se *před Boží tváří uprostřed stromů zahrady* (srov. 2,9; 3,3), a Hospodina, procházejícího se zahradou za *odpoledního* (LXX) *vánku*, ukazuje, že společenství je narušeno (3,10).
- **Rozhovor:** Bůh přezkoumává okolnosti a naslouchá obviněným (3,9.11.12.13). Postupuje od zodpovědné osoby, muže, k oklamané přestupnici, ženě, až ke svůdci, hadovi. Nápadná je otevřenost, s níž se lidé přiznávají k svému přestoupení (3,10.12b.13b), a zároveň svádějí vinu na druhé: muž na ženu, ne-li na Boha (3,12: *Žena, kterou jsi mi dal..., ta mi dala...*), žena na hada (3,13: *To ten had...*).
- **Had:** Had nedostane příležitost vysvětlovat, ale je přímo ztrestán (3,14n). Je *proklet* (srov. 4,11), vyčleněn ze středu zvířat (vs. 3,1a), odsouzen k plazení (pohyboval se jinak?) a požívání prachu (srov. Iz 65,25; Mt 7,17: trest, či pokání?). A jako se had se ženou spolčil (3,1-7), tak nyní Bůh mezi ně vráží klín *nepřítelství* (3,15): had útočí na *patu*, protiútok cílí na hadovu *hlavu*. Zda *šůf* (3,15; už jen Jb 9,17; Ž 139,11) překládá jako *rozdrtit*, či *napadat*, *útočit*, *poranit*, *strážit* (LXX) - zda 3,15 vyjadřuje už i výsledek střetu -, je nejisté.
- **Žena:** Je prostřednicí Božího soudu nad hadem – její potomstvo se střetne s potomstvem hada (3,15). Rození potomstva, dříve pozeňnané, ale Bůh zatěžuje (*velice rozmnožím*, srov. 1,22.28) *trápením* (3,17; 5,29), *bolestí* či *zármutkem* (6,6; 34,7; 45,5). Ba právě sexuální vzájemnost muže a ženy (2,23-25; 1,27n) je narušena mimoběžností ženiny touhy a mužovy nadvlády. Je ženina touha zlá, a mužova vláda správná (srov. 4,7)? Či je vláda člověka nad člověkem narušením původního řádu (1,26-28; Ř 1,18nn)?
- **Muž:** Had je souzen coby had (plazí se) a žena jako matka a manželka; i muž je zasažen ve svém povolání (3,17-19; 2,15; 1,29). Jinak než had není ale proklet, ale kvůli jeho provinění je prokleta *půda* (3,17), z níž byl vzat a již má obdělávat (srov. 2,7; 3,23; 4,2.10n; 5,29). Zatížena je práce (5,29; Jb 31,40; Iz 5,6; Jr 12,13; Mt 13,7; Žd 6,8). Jako had *po všechny dny svého života jí prach* (3,14), tak muž *po všechny dny svého života jí z půdy* či přímo *půdu* (3,17). Ba jako byl z půdy vzat, tak se *k půdě vrátí*; jsa *prach* (2,7; 18,27; Ž 103,14), *v prach se obrátí* či *k prachu se vrátí* (Jb 17,16; 19,25; 34,15; Ž 90,3; Kaz 3,20; 12,7; Da 12,2). Své hrozby (2,17) Bůh naplňuje úmorem živobytí a koloběhem života a smrti: člověk se vrací, odkud vzešel (Ž 90,3).

Ve světle počátku: Bible

- **Boží otázky:** Otázky z ráje (3,9.11.13) se v různých podobách vrací (4,9; 16,8; 18,13; 1Kr 19,9.13; Jr 2,5.17n; Oz 6,4; Jon 4,9). Nejsou jen rétorickými otázkami vševědoucího Boha, jako ani Boží pátrání není pouhý antropomorfismus staroorientálního mýtu (3,11-13; 11,5; 18,20n; 22,1.12), nýbrž vyjadřují Boží zájem o fakta, o právo, o člověka (Dt 1,16n; 6,4-9; 10,17n), o společnou cestu s člověkem (18,17nn; Ex 34,7nn; Mt 16,21-28). Tato Boží cesta s člověkem a k člověku se táhne SZ až po Boží ‚včlověčení‘ v ukřižovaném Kristu (15,1; Ex 19,18n; 25,8; 1Kr 8,10; L 1,35; J 1,14; 19,25-37; Mk 15,33-37; Fp 2,5-11; 1Tm 2,5n).

- **Protoevangelium:** Zda 3,15 je už zaslíbením porážky hada, je nejisté. Ve světle 3,15 ale lidstvo a had nejsou spojenci; dějiny, naplněné střetem a válkou, lze vidět nejen jako divadlo hříchu, ale i jako střet se lží a zlem. Hada se stává metaforou mocností, živlů, božstev, ďábla (Lv 11,42; Iz 27,1; 29,4; Mk 16,18; L 10,19), *hadí plémě* je označením zlých lidí (Mt 12,34; 22,33; J 8,44). Bůh (1S 2,1-10; Ž 74,13n; Iz 27,1 aj.), resp. Kristus se s nimi střetával (Mt 12,28; L 13,32), a zvl. svou smrtí, vzkříšením a nanebevstoupením si je podmanil či podmanil (1K 15,20-28.54-57; Ef 1,20 – 2,7; Ř 16,20; Zj 20,7n). Dle Gn 3,15 mají klíčovou roli ženy – matky dědiců, vysvoboditelů, proroků, ba Krista Pána (1S 2,1-10; L 1,26-45.46-55; Ga 4,4; Zj 12,1nn).
- **Muž a žena:** Společné panování nad tvorstvem (1,26-28) i služba v zahradě (2,15-18), a také intimní vzájemnost muže a ženy (1,27c; 2,18-25) jsou narušeny hříchem a soudem (3,12.15n.17; Ř 1,18nn). Písmo – a dějiny i současnost – svědčí o bídě nenaplněné touhy a vykořisťující vlády člověka nad člověkem, zvl. mužů nad ženami (12,10nn; 16,1-6; 19,4-9; 29,18n; 38,1nn; 39,1nn; Př 5-7 atp.). Písmo – a lidské příběhy – svědčí ale také o lásce, která je ozvukem ráje a podobenstvím budoucí spásy (Pís 7,11-14; Ef 5,21nn). Ježíš, ač Pán a právě jako Pán, jednal se ženami jako se sestrami, pomocnicemi, učednicemi, vyslankyněmi Království – ve své době, a možná i dnes, revolučně, ba skandálně (L 1-2; 7,36nn; 8,1-3.21; 10,38nn; 23,49.55; 24,1-10). Je nerovnost muže a ženy (3,16) v Kristu zachována, a posvěcena ve spásném řádu; anebo je v Kristu proměňována a zrušena (Ga 3,28n; Ef 5,21nn; 1K 11,2-16; 14,33-38; 1Tm 2,9nn)?
- **Marnost a smrt:** Touha po bohorovnosti morálního úsudku (3,5n) přináší stud a strach, odcizení a Boží soudy, obracející řád v neřád, život ve smrt (3,7nn; Iz 3,1 – 4,1; Jr 4,22-28; Ř 1,18nn; 5,12nn). Kvůli člověku je prokleta země (srov. Ř 8,20), práce je obtížná a marná, neuspokojující, jejím koncem je smrt (srov. Kaz). A přece právě i prací a radostí z konaného díla – jako partnerskou láskou a rodičovstvím – člověk vzdoruje nesmyslnosti a smrti (Kaz 3,9-13; 3,18-22; 5,17-19; 7,4-10; srov. Ž 90). V Kristu, jeho smrti a vzkříšení, pak lidské pachtění i smrtelnost dostávají konečný smysl – nejenže jsou překonány, ale jsou přetaveny do nové reality spásy (Ř 8,18nn; 1K 15,51nn; 2K 5,1-10; Zj 14,13).

Ve světle počátku: my

- **Co je důsledkem hříchu? Smrt? Prokletí? Co když je jím touha jít „na západ“ – zpátky do ráje? Ta touha, která se projevuje již v prokletí ženy (3,16), v situaci, kdy člověk vše dobré, co měl v zahradě, ztrácí. Projevem této touhy může být skutečnost, jak pojmenuje své děti, od Kaina – „Získala jsem muže, a tím Hospodina“ (Gn 4,1) – po Noema – „Ten nám přinese úlevu od těžké dřiny našich rukou, kterou máme se zemí, jíž Hospodin zlořečil“ (Gn 5,29). Vidíme zde touhu vrátit se do plnosti vztahu. Touha se projeví buď hledáním Hospodina, jak je patrné z uvedených jmen, nebo modlářstvím, kdy se ji snažíme naplnit sexem, mocí či bohatstvím, jak lze vidět v kainovské linii. Se kterým z projevů touhy se ztotožním? S touhou, při níž budu klást důraz na sebe a svou sílu jako lidé před potopou? Anebo s touhou, která hledá naplnění lidských potřeb skrze blízkost, bezpečí a zajištění v důvěře v Hospodina a která přivedla jeho Syna na kříž, aby porazil ďábla a otevřel cestu smíření (Žd 2,14–16)?**
- **Kde jsi, hade? Cos to udělal? Tyto otázky hadovi nikdo nepoložil. Je jen proklet. Je odsouzen k porážce pro své povyšování a pro svou chytráckou bohorovnost, s níž zpochybnil Boží dobrotu a snahu učinit vše dobré a dobře pro člověka, tak jak to každou chvíli tryská z popisu stvoření v první kapitole (Gn 1,4; 1,10; 1,12; 1,18; 1,21; 1,25; 1,31). Jak naznačuje chiasmus našeho příběhu uvedený ve struktuře výkladu našeho oddílu – muž (3,9–12) – žena (3,13) – had (3,14n) – žena (3,16) – muž (3,17–19), odsouzení hada a jeho porážka stojí ve středu našeho příběhu a je tím hlavním sdělením. Snad lze říct, že Hospodin u člověka hledá a konstatuje míru rozkladu způsobenou hříchem, ale na rozdíl od satana lidem nezvěstuje definitivní odsouzení. Zkáza je připsána jen satanovi (Zj 12). Je tu naděje: semeno ženy přijde a satana porazí. Ta porážka není beze ztrát. Už od dob Ireneje z Lyonu (2. století) se setkáváme s výkladem, v němž lze vidět odkaz na Ježíše, který přijde a projde vším tím, co jsme my lidé nezvládli, a svou obětí nás přivede zpět k Otci. Odsouzen je had, a ne ty, člověče. Jsi hříšník, ale já, Bůh, s tebou počítám. Stvořil jsem svět pro tebe, hledej mě a ta prokletí, která jsi svým pádem přivodil, zvládneme. Připravil jsem cíl. Vydáš se mou cestou?**

Kázání 9: Strom života (Gn 3,20-24)

20. dubna: neděle Vzkříšení (Mk 16,1-20)

Hospodin uskutečňuje své hrozby. Vyhání člověka ze zahrady a zahrazením cesty k životodárnému stromu ho vydává smrti. A přece zůstává Bůh v daru života člověku věrný. Vzkříšený Kristus je darem nového života.

Výkladové poznámky

- **Oddíl:** Oddílem končí pobyt v zahradě; navazuje na něj hrozivý příběh o životě „na východ od ráje“ (4,1nn). V 3,20-24 realizuje Bůh rozsudky z 3,14-19: Jméno *Eva* symbolizuje děti, jejichž rození je zatíženo bolestí (3,16.20); kletbou zatížená práce bude vykonávána mimo bezpečí zahrady (3,17b-19a.25; 2,15); a hrozba smrti (2,17) se realizuje zahrazením přístupu ke *stromu života* (3,19.22-24). A přece tu má život rozhodující místo – je zmíněn 5x, oddíl jím začíná i končí (3,20.24; srov. 3,22).
- **Kontrast:** Verše 20-21 přerušují tok vyprávění, působí jako vsuvka: v20 navazuje tematicky na 2,19n.23; v21 navazuje dějově na 3,7 a 2,25. Verše lze ale číst jako součást soudu: pojmenováním ženy člověk nad ženou panuje, jako panoval nad zvířaty (3,16b; 2,19n); a Bůh lidi odívá, aby je mohl vyhnat do nehostinné krajiny (3,17-19.24n). Verše můžeme ale číst i jako kontrast k soudu: jméno *Eva*, hebr. *Chavva*, *Živa* mluví o naději na život navzdory smrti - skrze děti (3,20 vs. 3,19); pojmenování Evy je výrazem Adamovy úcty k osobitosti jeho ženy, která dosud nesla jen označení druhové - *žena* (2,23); navíc ani pojmenovávání zvířat není v kontextu Gn 2 výkonem vlády, nýbrž spíše ochranou a službou (2,15), resp. hledáním pomoci pro člověka (2,18-20). Kožené suknice, kterými Hospodin polonahé (3,7) oblékne, jsou pak výrazem Boží péče a věrnosti – Bůh člověka neopustí ani za hranicemi Edenu (srov. 4,3n; 5,22; 8,20n; 12,1-3).
- **Jako jeden z nás:** Bůh stanovuje diagnózu a řešení (3,22). Člověk teď není snad přímo *jako Bůh*, [tj.] *znající dobré a zlé* (3,5), ale přece *jako jeden z nás* – asi jako člen nebeského dvora, někdo, kdo patří k Bohu -, [tj.] *aby poznával dobré i zlé* – nyní povolán, ne-li odsouzen k osobnímu hledání, prožívání, trpění dobra i zla. Bůh nechce, aby člověk jedl ze stromu života a zůstal v tomto (neutěšeném, anebo vyvýšeném?) stavu živ navěky. Je možné, že člověk v ráji nebyl nesmrtelný sám o sobě, ale že nesmrtelnost byla kvalitou, kterou mu prostředkoval *strom života* (2,9).
- **Vyhnání:** Bůh člověka *vysílá* k jeho úkolu, ovšem nyní na půdě mimo zahradu (3,23; srov. 2,7.15; 3,17-19; 4,2; 5,29), příp. ho ze zahrady *vyhání* (3,24; srov. 4,4; 21,10; Ex 2,17 aj.) a zahrazuje mu cestu ke *stromu života*, čímž ho vydává smrti (2,17). Není cesty zpět - strážní *cherubové* jsou vybaveni *žárem převracejícího se meče* (srov. Nu 22,23; Joz 5,13; 1Pa 21,16; Ž 104,4; Jl 2,3). Jediná naděje je v Boží péči, v dennodenní práci, příslibu života skrze ženu.

Ve světle počátku: Písmo

- **Vyhnání:** Ráj Boží bezprostřednosti i lidské nevinnosti, zajištěnosti je ztracen. Zůstává leda chimérou, která vede ke zmaru a bolesti (11,1-9; 13,10; Ez 28,11nn; Jl 2,3). Člověk je vyhnán do světa, kde každý nový život přichází v bolesti a plodí bolest (3,16.20; 4,1nn; 16,1nn; 25,22nn atp.); do světa studu a zahalování, kde nahota před Boha nepatří a na veřejnosti je zdrojem ponížení (3,7n.21; srov. 9,22n; Ex 20,26; 28,42; Lv 18,6nn; Dt 23,15; Iz 20,4; Ez 16,8); do světa marné práce a zápasu o obživu (srov. Kaz), morální nejistoty a zmatku (4,5.23n; 6,1-7; Ř 1,18 – 3,20; 7,7nn), smrti a strachu z ní (4,8; 6,3.7; Ž 90,3-11; Iz 38,10-20; Ř 5,12; 7,24; 8,20). Realitu ohroženého, ohrožujícího stvoření, realitu lidské rozpolcenosti a nesvobody, realitu Božího soudu nad světem a nad člověkem ukazuje Bible v krutých i všedních příbězích, v morálních i kultických zákonech, v prorockých diagnózách, hrozbách a přesvědčování.
- **Vyslání:** V hebr. 3,25 popisuje vyhnání z ráje jako *vyslání* (srov. ČSP, BK) k původnímu úkolu, *službě zemi* (2,5.15), byť v podmínkách ztížených kletbou (3,17-19). Člověk i nadále zůstává Božím *obrazem*, regentem stvoření (1,26nn; Ex 20,8-11; Ž 8; 72) - posláním, jež naplní Kristus ve svém království (Iz 11,1-9; Mk 1,13b;

Ř 8,18-25; Ko 1,15-20). Práce není spojena jen s únavou a marností, ale i se zdarem a radostí (Ž 104,14n.23; Kaz 2,24-26; 3,12n; 5,17-19 atp.). Rození a výchova dětí nepřináší jen bolest a starosti, nýbrž právě nový život navzdory smrti – jméno *Eva!* –, nové naděje, naplnění, radost (4,1.25; 21,1-7; Ž 127; J 16,21), ba Krista samotného (L 1,28-31.42-45; Mt 18,5; Ga 4,4). Ani šatou nejsou jen zakrytím hanby, nýbrž ochranou, ba i znakem úřadu (Ex 28,4.39n; 29,5.8; Iz 22,21), oblékáme samého Krista (Ga 3,26nn). Stále navíc existuje i nevinná nahota milenecké touhy, kde nadvláda jednoho či druhého je zrušena (Pís 4,1-7; 6,9-16; 7,1-10; 1K 7,3-5). A ani smrt – jakkoli to zní divně – není vždy zlou smrtí (25,8; Jb 42,17); je odpočínutím, a navíc poznáním Krista, spojením s ním (L 23,43; Fp 1,21-23; 3,10n; 2K 5,1-8; Zj 14,13).

- **Dobré a zlé:** *Hle, člověk je jako jeden z nás, aby poznával dobré a zlé...* I proto je člověk vyslán a vyhnán do širého světa – aby svou službou zemi a zápasem o chléb, partnerskou věrností a úctou, péčí o děti, střetem s vlastní smrtelností... hledal dobro a odpíral zlu (srov. 4,7; Iz 1,16n; Mi 6,8). Tak je had pošlapán (3,15). *Jediný je dobrý*, Bůh (Mt 19,17), a člověk k němu směřuje v závěsu za Kristem ukřižovaným, vírou v Něj, následováním jeho obětavosti a poslušnosti (Mt 19,21-30; 16,21-28; Mk 10,42-45; J 12,23-26).
- **Smrt a život:** Smrt se v Gn 2-3 jeví jako definitivní úděl lidstva. Tento náleží je potvrzen Písmem i všelidskou i mimolidskou zkušeností – vše je nenávratně vydáno konečnosti a smrti (Joz 23,14; 1Kr 2,1n; Ž 90,3-12; Kaz 3,18-21; 9,10; 12,1-8; Iz 40,6-8; J 12,24; Ř 8,19n; Žd 9,27). A přece náš oddílem 5x zmiňuje život, jednak negativně v odepřeném daru životodárného stromu, jednak pozitivně ve jménu ženy (3,20n). Už Gn 2-3 vyhlíží život (3,15n; 4,1; srov. Iz 26,14-19; Ez 37,1-14; Da 12,1). Každé narozené dítě je znamením Boží věrnosti (Iz 7,7-16; 8,18; 9,1-7; Ž 127,3-5), zvl. pak Ježíš (Mt 1,1-25; L 2,10-14), který se narodil, aby prošel celou adamovskou cestou (Žd 5,7-9; Fp 2,6-8) a aby svou smrtí porazil i naši smrt (Žd 2,10-18; Ef 1,21 – 2,10; Fp 2,9-11; 1K 15,44-58). V něm máme znovu přístup ke stromu života (Zj 2,7; 22,1n.14; J 3,1-16).

Ve světle počátku: my

- **Vyhnání:** Divoká příroda, ale ani kultura a technologie, duševní či fyzická disciplína, ale ani nespoutaná (sexuální) přirozenost, politické programy zleva či zprava, konzervativní či progresivistické, demokratické či imperialistické, ale ani vize, metody a programy náboženské (ani ty naše evangelikální a charismatické) nás nemohou propašovat zpět do ráje. Politické přísliby končily zklamáním, ba mnohdy peklem za zemi; zbožné ideály mívají blízko k manipulaci a narážejí na realitu lidské nátury. Pokorné uznání pravdy o naší nesvobodě a o Božím hněvu, věrné setrvání ve slovech pravdy, obětavý život ‚na východ od ráje‘ je jedinou cestou ke svobodě, kterou ovšem přinese Kristus (J 8,31-37; Ř 1,18 – 3,26).
- **Dobro a zlo:** Člověk je stvořen jako Boží *obraz*, ke službě Bohu, ano, *jako jeden z nás*, a tedy k obecnosti s Bohem, totiž také *aby poznal dobré a zlé* (3,20). Ne však v teoretických úvahách či v soudech morálního rozhořčení (Ř 2,1; Mt 7,1-5; 9,3-6.11-13; 12,7), ale *aby sloužil půdě, z níž byl vzat* (3,23), tj. na cestě životní služby a práce, rodičovství, protřpěné smrtelnosti. I Boží Syn *se naučil poslušnosti z utrpení, jímž prošel* (Žd 5,7-9)! Had slíbil lidem, že získáním morálního poznání získají rovnost Bohu, který *zná...* (3,5n). Tento falešný obraz Boha - který *zná*, a tak je Bohem - je rozbíjen dennodenní tělesnou péčí o lidi, kteří jsou nám svěření a v nichž je s námi Kristus (3,15n.20; srov. Mk 10,42-45; Mt 25,31-40), na cestě praktické zkušenosti, tápání, hledání, rozhodování, ale i na cestě bolesti a smrti – tedy na cestě, kterou od věků jde sám Bůh (6,6; 32,14; Oz 6,4; 11,8n; Fp 2,5-11; Ř 8,22-27). Cesta, k níž jsme odsouzeni, je i cestou záchrany, cestou s Bohem a v Kristu.
- **Život:** Bůh v Kristu vyšel k nám *na východ od ráje* (Žd 12,13-16). On dobro a zlo, život a smrt nejen *zná*, ale osobně je zakusil - on je dobrý, a se zlem se střetl. Prošel životem práce, služby, oběti, a také byl pohřben *do země, z níž byl vzat* (srov. *narodil se z Marie Panny*). Ve vzkříšení z ní byl ale takřikajíc vzat znovu, takže se stal počátkem nového stvoření (Ř 8,29; Ef 1,3-14; Ko 1,15-23; 1K 15,42nn; 2K 5,17), cestou i životem (J 14,6). Ježíš je synem matky všech živých (3,20), naším oděvem spásy (3,21), navráceným stromem života (3,22n). Gn 3 je velikonoční evangelium (Mk 16,6.15-20).

Výběr studijní literatury ke Gn 1-3

Úvod do knihy Genesis, diskusi k otázkám kolem vzniku textů, předpokládaného dobového pozadí, autorství nebo klíčových teologických výpovědí najdete např. zde:

- kol.: *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*, Vyšehrad, Praha 1997.
- Dillard R. B., Longman, T.: *Úvod do Starého zákona*, Návrat domů, Praha 2003.
- Römer T. ad.: *Úvod do Starého zákona*, Mlýn, Jihlava 2020.
- Wiseman P. J.: *Vznik knihy Genesis. První kniha Bible očima archeologa*, Jami, Havířov 1994.

Výkladem textů v detailu i v biblických a staroorientálních souvislostech se věnují např. tyto komentáře:

- kol.: *První kniha Mojžíšova. Genesis, Starý zákon. Překlad s výkladem*, sv. 1, Kalich, Praha 1968.
- Barth K.: *Die Kirchliche Dogmatik, sv. III/1: Die Lehre von der Schöpfung*, Evangelischer Verlag AG., Zollikon-Zürich 1957, 3. vydání.
- Beneš J., Vaňura P.: *Pradějiny*, Kalich, Praha 2010. Také na stránkách ČRo v audio formátu: <https://temata.rozhlas.cz/nabozenstvi/bible/stary-zakon>
- Collins C. J.: *Genesis 1-4. A Linguistic, Literary, and Theological Commentary*, P&R Publishing, Phillisburg – New Jersey 2006.
- Dubovský P. a kol.: *Genezis, Komentáře ke Starému zákonu*, sv. 1., Dobrá kniha, Trnava 2008.
- Fazekaš L.: *„Kozmetický“ kosmos (Genesis 1-11)*, PT UMB, Banská Bystrica 2000.
- Prudký M.: *Genesis I. Gn 1,1 – 6,8. Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Český ekumenický komentář ke Starému zákonu, sv. 1, Česká biblická společnost, Praha 2018.
- Waltke B.: *Genesis. A Commentary*, Grand Rapids, Michigan Zondervan Publishing House 2001.
- Walton J. H.: *Ztracený svět 1. kapitoly První knihy Mojžíšovy v kontextu evolučních a kreacionistických teorií. Starověká kosmologie a diskuse o vzniku světa*, Návrat domů, Praha 2017.
- Walton J. H., Matthews V. H., Chavalas M. W. (eds.): *The IVP Bible Background Commentary. Old Testament*, IVP, Downers Grove, 2000.
- Wenham G. J.: *Genesis 1-15, Word Biblical Commentary, Vol. 1*, Word Books, Waco, Texas 1987.
- komentáře, ale také hebrejsko-anglické slovníky či konkordance na stránkách Bible Hub: <https://biblehub.com/commentaries/genesis/1-1.htm>
- komentáře rabínské včetně hebrejsko-anglických slovníků na stránkách Sefaria: <https://www.sefaria.org/texts/Tanakh>

Biblickým, teologickým, historickým a jiným souvislostem, a také významu prologu Gn pro dnešek se věnují např. tyto tituly:

- Balabán M.: *Hebrejské člověkosloví*, Herrmann & synové 1996.
- Barth K.: *KD III/1* (viz výše).
- Bonhoeffer D.: *Schöpfung und Fall*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1989 (angl. *Creatio nand Fall. A Theological Interpretation od Genesis 1-3*, SCM Press LTD, London 1959).
- Brown W. P.: *The Seven Pillars of Creation. The Bible, Science, and the Ecology of Wonder*, Oxford – New York, Oxford University Press 2010.
- František papež: *Laudato sí'. Encyklika o péči o společný domov*, Paulínky, Praha 2015.
- Heschel A. J.: *Šabat. Jeho význam pro současného člověka*, Academia, Praha 2009.

- Hiett P.: *Historie a času... a původ mého já*, Kvartus 2016.
- Louth A., Conti M. (eds.): *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament I. Genesis 1-11*, Downers Grove, IVP 2001.
- Lennox J.: *7 dní, ktoré rozdeľujú svet*, Postoj media 2021.
- Levenson J. D.: *Creation and the Persistence of Evil. The Jewish Drama of Divine Omnipotence*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1988.
- Moberly R. W. L.: *The Theology of the Book of Genesis*, Cambridge University Press 2009.
- Moltmann J.: *Bůh ve stvoření*, CDK, Brno 1999.
- Rothen P. B.: *Im Anfang. Thesen aus Genesis 1-4*, Evangelisch-theologischer Pfarrvervein 2024.

Kázání a katechese

- Lüthi W.: *Adam, Kalich*, Praha 1987.
- Nohavica J.: *Na začátku*, 1996.
- Rothen P. B.: *Aufgeklärt vom Schöpfer. Predigten aus den ersten Kapiteln der Bibel für die junge Gemeinde am Basler Münster*, Verlag Stiftung Bruder Klaus 2021.
- Sacks J.: *Covenant & Conversation*, in: <https://rabbisacks.org/>
- Sacks J.: *O svobodě a náboženství*, P3K, Praha 2008.
- ter Linden Nico: *Povídá se... podle Tóry*, Eman, Heršpice, 2015.